

บทที่ 4

การเรียนการสอน เพื่อพัฒนาจริยธรรม
ในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ

บทที่ 4

การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรม ในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ

4.1 หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนจริยธรรมในระดับ ประถมศึกษาและมัธยมศึกษาในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ

หลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนจริยธรรมในโรงเรียนการศึกษาพิเศษใช้หลักสูตรเดียวกับหลักสูตรของเด็กปกติ แต่นำมาประยุกต์ให้ง่ายกว่าและให้เหมาะสมกับเด็กที่มีความบกพร่องแต่ละด้าน ทั้งนี้ยังคงมีเนื้อหาของหลักสูตร เป้าหมาย และจุดหมายปลายทางเดียวกัน แต่เทคนิคการสอนอาจแตกต่างกันเพื่อให้เด็กสามารถเรียนรู้ได้

หลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

หลักการ

หลักสูตรประถมศึกษามีหลักการสำคัญ ดังนี้

1. เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อป้องกัน
2. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
3. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้างเอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสพัฒนาหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการได้

จุดหมาย

การศึกษาระดับประถมศึกษาเป็นการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้พร้อมที่จะทำประโยชน์ให้กับสังคม ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข โดยให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต ทนต่อการเปลี่ยนแปลง มีสุขภาพสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ ทำงานเป็น และครองชีวิตอย่างสงบสุข

ในการจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้ จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. มีทักษะพื้นฐานในการเรียนรู้ คงสภาพอ่านออกเขียนได้และคิดคำนวณได้
2. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง ธรรมชาติแวดล้อม และการเปลี่ยนแปลงของสังคม
3. สามารถปฏิบัติตนในการรักษาสุขภาพอนามัยของตนเองและครอบครัว
4. สามารถวิเคราะห์สาเหตุและเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเองและครอบครัวได้อย่างมีเหตุผลด้วยทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์
5. มีความภูมิใจในความเป็นคนไทย มีนิสัยไม่เห็นแก่ตัว ไม่เอาเปรียบผู้อื่น และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
6. มีนิสัยรักการอ่านและใฝ่หาความรู้อยู่เสมอ
7. มีความรู้และทักษะพื้นฐานในการทำงาน มีนิสัยรักการทำงาน และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
8. มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสภาพและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในบ้านและชุมชน สามารถปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของบ้านและชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และพัฒนาสิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปะ วัฒนธรรมในชุมชนรอบ ๆ บ้าน

จุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. 2521

จุดหมายที่หลักสูตรนี้มุ่งหวังให้เกิดผลแก่ผู้เรียน ประกอบด้วย

1. คุณสมบัติที่พึงปรารถนา
  - 1.1 มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว
  - 1.2 มีวินัยในตัวเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ
  - 1.3 ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัดและอดทน
  - 1.4 รู้จักคิด วิचारณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
  - 1.5 มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า
  - 1.6 มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น
  - 1.7 รู้จักทำงานและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ ผู้ตามที่ดี

จุดหมายข้อ 1 คือคุณสมบัติที่ต้องการเน้นให้เกิดมีขึ้นในคนแต่ละคน คนที่เป็นคนดี ไม่ว่าจะในสังคมใดควรต้องมีคุณลักษณะเช่นนี้ ถ้าเราพิจารณาลึกลงไปจะพบว่าจุดหมายข้อนี้เกือบทั้งหมดมีลักษณะตรงกับธรรมะของพุทธศาสนา หมวดสมาวาสธรรม

ภายในจุดหมายย่อย 7 ข้อนั้น อาจเป็นสิ่งที่แตกย่อยลงไป เพราะอันที่จริงมีบางข้อที่อาจกินความคลุมไปถึงข้อย่อย ๆ อื่น ๆ เช่น การมีวินัยในตัวเอง น่าจะมีความหมายกว้างขวางที่สุด สามารถครอบคลุมข้ออื่น ๆ ได้หมด เพราะการมีวินัยในตัวเองสอดคล้องถึงการมีคุณภาพจิตใจสูง คนเช่นนี้จะไม่มีความคิดคดโกงผู้อื่นอีกต่อไป เนื่องจากเขามีความเคารพตัวเองมากจนไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ เขาจะไม่ทำความผิดเป็นอันขาดถึงแม้จะไม่มีใครรู้เห็นก็ตาม คนเช่นนี้จะไม่เป็นคนเห็นแก่ตัวเป็นอันขาด แต่เขาจะมีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน ยกย่องผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี การแจกแจงเป็นข้อย่อย ๆ จึงเป็นเพียงการขยายความให้ชัดเจนขึ้น

สำหรับข้อ 5 ที่กล่าวว่า มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคล หรือหมู่เหล่า ผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้สามารถพิจารณาความได้ 2 ประเด็นคือ

1. ต้องการให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาเป็นคนอดทนต่อคำวิจารณ์แล้วพิจารณาสิ่งดีจากคำวิจารณ์นั้นมาเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในโอกาสต่อไป และให้ยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมาย่อมเท่าเทียมกัน ดังนั้นการเริ่มต้นและสิ่งที่จะได้รับย่อมไม่เท่าเทียมกัน การศึกษามีหน้าที่ที่จะเติมส่วนที่ขาดของคนให้เขาประสบผลตามที่คาดหวัง

หรือ 2. อดทนต่อคำวิจารณ์ ใครจะตำหนิติเตียนอย่างไรก็ช่าง ไม่รู้หรือรู้หนาวคิดว่าตนเองถูกก็ทำไปตามที่คิด และยอมรับความแตกต่างระหว่างคนว่าเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้เคยเป็นอย่างไรก็ควรเป็นอย่างนั้น รวมทั้งต้องไม่เชื่อคำยุยงของคนบางคนที่พยายามบอกว่าคนทุกคนเกิดมาเท่าเทียมกัน

จุดหมายข้อนี้อาจไม่จำเป็นเลย ถ้าครูสามารถสอนให้เด็กเป็นคนมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น

2. ความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต

2.1 มีสุขนิสัยส่วนตัว และส่วนรวมทั้งกายและใจ

- 2.2 รู้กฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน
- 2.3 มีความรู้และทักษะในการหา การใช้และออมทรัพย์
- 2.4 เข้าใจความหมายของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีต่อชีวิตประจำวัน
- 2.5 มีความรู้และทักษะในการจัดการและทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยถือหลัก
สหกรณ์
- 2.6 มีความรู้และทักษะในการทำงาน ทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค
- 2.7 มีนิสัยและรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
- 2.8 มีความรู้และทักษะทางภาษาและคณิตศาสตร์
- 2.9 มีความรู้และทักษะในวิธีการทางวิทยาศาสตร์
- 2.10 มีความสามารถในการยังชีพผสมผสานกลมกลืนต่อสภาพและสิ่งแวดล้อม
ทางธรรมชาติ
- 2.11 รู้จักชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ

ความสำคัญของจุดหมายทั้งหมดของข้อ 2 คือ การพัฒนาความรู้และประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต และการพัฒนาชีวิตของผู้เรียน เช่น รู้กฎเกณฑ์ที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเพื่อมิให้เกิดการทำผิดกฎหมายโดยไม่รู้ตัว มีความรู้และทักษะในการหา การใช้ และออมทรัพย์ มีนิสัยและรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เป็นต้น

3. ชีวิตที่สงบสุข

- 3.1 รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อม และ
วิทยาการใหม่ ๆ
- 3.2 เข้าใจ และศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ และนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิต
ประจำวัน
- 3.3 รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และมีประสิทธิภาพ
- 3.4 มีความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม
- 3.5 มีอิสระในการคิด แต่พร้อมที่จะยอมรับความคิดของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล
- 3.6 รู้จักแก้ไขปัญหโดยสันติวิธี

ถ้าพิจารณา จุดหมายข้อ 3 ทั้ง 6 ข้อก็คือ คุณภาพของคนในสังคม เป็นคุณภาพที่จะช่วยให้ชีวิตของผู้เรียนสงบสุข ถ้าใครไม่รู้จักรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อม ไม่รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ชีวิตของเขาอาจไม่สามารถหาความสุขได้เลย

4. สมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

4.1 เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

4.2 รู้คุณค่า ชื่นชม และรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ

4.3 สำนึกในหน้าที่และสิทธิของตน

4.4 รู้ความสำคัญของครอบครัว สังคม และท้องถิ่นของตน

4.5 รู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาคและโลก และมีความเข้าใจอันดีต่อกัน

4.6 สามารถฝึกกำลังสติปัญญา กำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อความเจริญและความมั่นคงของประเทศ

4.7 รู้คุณค่าในความเป็นไทย และภูมิใจที่เกิดในผืนแผ่นดินไทย

(ศักดิ์ชัย, 2525 : 76 - 79)

อัตราการเรียน

สิ่งเหล่านี้คือจุดหมายของหลักสูตรประถมศึกษาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ตัวจุดหมายย่อมเป็นหลักสำหรับนำไปจัดการเรียนการสอน ดังนั้นจะได้รับผลสำเร็จตามจุดหมายหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับ การเรียนการสอนจริง ๆ ในห้องเรียน โดยมีครูเป็นองค์ประกอบสำคัญที่สุด

จากการพิจารณาหลักสูตร พบว่าหลักสูตรได้กำหนดเปอร์เซ็นต์เวลาของการเรียน แต่ละกลุ่มประสบการณ์ไว้โดยประมาณ (ส่วนจะมีปัญหาอย่างใดหรือไม่ในการกำหนดเช่นนี้ย่อมเป็นปัญหาที่นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องพิจารณา) ดังนี้

1. กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ชั้น ป. 1 - 2 ประมาณร้อยละ 50 ป. 3 - 4 ร้อยละ 35 และ ป. 5 - 6 ร้อยละ 25 ของเวลาเรียนทั้งหมด

2. กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ชั้น ป. 1 - 2 ประมาณร้อยละ 15 ป. 3 - 4 ร้อยละ 20 และ ป. 5 - 6 ร้อยละ 25 ของเวลาเรียนทั้งหมด

3. กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ชั้น ป. 1 - 2 ประมาณร้อยละ 25 ป. 3 - 4 ร้อยละ 25 และ ป. 5 - 6 ร้อยละ 20 ของเวลาเรียนทั้งหมด

4. กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ชั้น ป. 1 - 2 ประมาณร้อยละ 10 ป. 3 - 4 ร้อยละ 20 และ ป. 5 - 6 ร้อยละ 30 ของเวลาเรียนทั้งหมด

(ศักดิ์ชัย, 2525 : 80 - 81)

โครงสร้าง

มวลประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มี 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้ ประกอบด้วย ภาษาไทย และ คณิตศาสตร์

กลุ่มที่ 2 กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต ว่าด้วยกระบวนการแก้ไขปัญหาของชีวิตและสังคม โดยเน้นทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ เพื่อความดำรงอยู่และการดำเนินชีวิตที่ดี

กลุ่มที่ 3 กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการสร้างเสริม นิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี

กลุ่มที่ 4 กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ ว่าด้วยประสบการณ์ทั่วไปในการทำงาน และความรู้พื้นฐานในการประกอบอาชีพ

กลุ่มที่ 5 กลุ่มประสบการณ์พิเศษ ว่าด้วยกิจกรรมตามความสนใจของผู้เรียน สำหรับกลุ่มประสบการณ์พิเศษ ในชั้น ป. 5 - 6 โรงเรียนอาจเลือกจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะ ในกลุ่มประสบการณ์ทั้ง 4 หรือเลือกจัดกิจกรรมอื่น ๆ ตามความสนใจของผู้เรียน เช่น ภาษาอังกฤษเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ทั้งนี้อาจเลือกจัดหลาย ๆ กิจกรรม ก็ได้

กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

จุดประสงค์ตามหลักสูตร

เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการพัฒนาด้านนิยาม เจตคติ พฤติกรรม และบุคลิกภาพ เน้นการเป็นคนช่างคิด ช่างทำ และปรับตัวเข้ากับการเปลี่ยนแปลงได้ โดยใช้กิจกรรม วิชาศึกษา

ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรีและนาฏศิลป์ ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์
จึงต้องปลูกฝังให้มีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความรู้ ความเข้าใจ ในหลักการเกี่ยวกับความดีความงาม การรักษาสุขภาพ
กายและจิต
2. มีความสามารถในการวิเคราะห์ วิจัย วิจารณ์ แก้ปัญหา มีความสามารถในการ
แสดงออก และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
3. มีความเสียสละ สามัคคี มีวินัย ประหยัด ซื่อสัตย์ กตัญญู กตเวทิตะที่ รักการ
ทำงาน เห็นคุณค่าของการออกกำลังกาย
4. มีความสนใจแสวงหาความรู้ และรูปแบบการทำงานใหม่ ๆ มีความคิดริเริ่ม
สร้างสรรค์ ใช้ความรู้ในการตัดสินใจและแก้ปัญหาเพื่อการทำงาน และการ
ดำรงชีวิต
5. ปรับปรุงตนเองให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ สามารถนำความรู้ไปแก้ปัญหา
และพัฒนาบุคลิกภาพของตนเองได้

จริยธรรมในวิชากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

วิชากลุ่มนี้ว่าด้วยกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาและสร้างนิสัย

จุดประสงค์ทั่วไปของวิชากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เพื่อให้ผู้เรียน

1. มีค่านิยม เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
2. พัฒนาทางร่างกาย จิตใจ และสังคม
3. มีโอกาสได้แสดงออกตามความถนัด ความสามารถของบุคคล
4. ได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีวัฒนธรรมตามวิถีทางประชาธิปไตย
5. พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความประณีต และรสนิยมที่ดี

จุดประสงค์เฉพาะจริยศึกษา (ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มนี้)

1. ให้สามารถควบคุม กาย วาจา ใจ อยู่ในขอบเขตที่ตั้งงาม ไม่เบียดเบียนตนเอง
และผู้อื่น ทั้งสามารถสร้างประโยชน์แก่ตนและสังคมได้
2. ให้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย

ทั้ง 2 หัวข้อ แสดงให้เห็นลักษณะที่พึงต้องการอย่างเห็นชัดเจนมาก โดยที่เราไม่จำเป็นต้องตั้งปัญหาว่าทั้ง 2 ข้อตรงกับธรรมชาติของศาสนาใด เพราะทั้ง 2 ข้อเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความมีคุณธรรมอย่างยิ่ง เพราะสามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในขอบเขตที่พึงงาม เป็นความสามารถขั้นสูง สูงกว่าความสามารถใด ๆ ของมนุษย์ ในปัจจุบันดูเหมือนจะเป็นยุคของเครื่องยั่ววนใจให้กระทำความผิด และหลาย ๆ ครั้งสิ่งที่ตนเองเห็นว่าดีงามเหมาะสมที่จะทำแต่กลับไม่เป็นสิ่งดีงามสำหรับผู้อื่น อาจด้วยปัญหานี้จุดหมายข้อ 1 ของจริยศึกษาจึงขยายความว่า ไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทั้งสามารถสร้างประโยชน์แก่ตนเองและสังคม

จริยธรรม 29 ประการของจริยศึกษา

จริยศึกษาของหลักสูตรประถมศึกษาปีที่กำหนดหัวข้อเนื้อหาซึ่งนับว่าเป็นจริยธรรมของสังคมไทย 29 ประการ (หัวข้อเนื้อหามี 30 ข้อ แต่ข้อที่ 30 คือ การแก้ไขข้อบกพร่องการปฏิบัติทางจริยธรรม ได้แก่ ผิดศีลธรรม ระเบียบ กฎหมาย และจารีตประเพณี ไม่นับว่าเป็นตัวจริยธรรม)

จริยธรรมทั้ง 29 ประการนี้เป็นผลมาจากการ “ย่อรวม” ศีลธรรมของศาสนาต่าง ๆ ค่านิยมของสังคมไทย ตลอดจนแนวคิดทางจริยธรรมของนักวิชาการแขนงต่าง ๆ เพื่อนำมาเป็นเนื้อหาปลูกฝัง และสร้างเสริมให้เกิดมีขึ้นในสมาชิกของสังคมไทยทุกคน โดยบรรจุเข้าอยู่ในหลักสูตรประถมศึกษาอันเป็นการศึกษาระดับบังคับของไทย จึงอาจสรุปได้ว่าจริยธรรมเหล่านี้คือจริยธรรมพื้นฐานของสังคมไทย (จริยธรรม คือ คุณภาพของจิตใจ ถ้าเราเชื่อว่าลักษณะจิตใจอาจถูกกำหนดได้ด้วยสังคม จริยธรรมย่อมขึ้นอยู่กับสังคมด้วย แต่คุณธรรมเป็นคุณภาพของจิตใจที่เข้าถึงความดีงามขั้นสูง ซึ่งเป็นขั้นที่อยู่เหนือสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม เป็นคุณงามความดีในตัวของมันเอง)

จริยธรรมทั้ง 29 ประการ ประกอบด้วย

1. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกายของบุคคลและสัตว์
2. ความเมตตากรุณา
3. การไม่โลภและไม่ขโมย

4. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ
5. การไม่ละเมิดของรักผู้อื่น
6. การรู้จักความพอดี
7. การไม่พูดปด ไม่บิดเบือน ไม่อำพรางความจริง การไม่ยุยงให้เกิดความแตกแยก และการไม่พูดคำหยาบ
8. การมีสัจจะและความจริงใจ
9. การไม่ลองและเสพสิ่งเสพติดให้โทษ
10. ความเป็นผู้มีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจ รู้สึกละอายใจ
11. ความเป็นผู้มีเหตุผล
12. ความละเอียดและความเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว
13. ความขยันหมั่นเพียร
14. ความอดทนอดกลั้น
15. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง
16. ความกตัญญูกตเวที
17. ความซื่อสัตย์สุจริต
18. การทำใจให้สงบ มีสมาธิ และอารมณ์แจ่มใส
19. ความไม่เห็นแก่ตัว
20. ความประณีตละเอียดถี่ถ้วน
21. ความรับผิดชอบ
22. ความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง
23. ความมีระเบียบวินัยและการตรงต่อเวลา
24. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง
25. มารยาทและนิสัยส่วนบุคคลในการกิน นอน ขับถ่าย แต่งกาย และสังคมระหว่างเพศ

26. มารยาทในการแสดงความเคารพ การขอร้อง การแสดงความขอบคุณ การขอความช่วยเหลือ การปฏิเสธ การแสดงความไม่เห็นด้วย การแสดงความยินดี การแสดงความเสียใจ การเล่น การพักผ่อนหย่อนใจ
  27. หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ การให้อภัย ความเอื้อเฟื้อ การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความเห็นอกเห็นใจ
  28. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรม และปฏิบัติตามประเพณีนิยม
  29. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์
- (ศักดิ์ชัย, 2525 : 81 - 83)

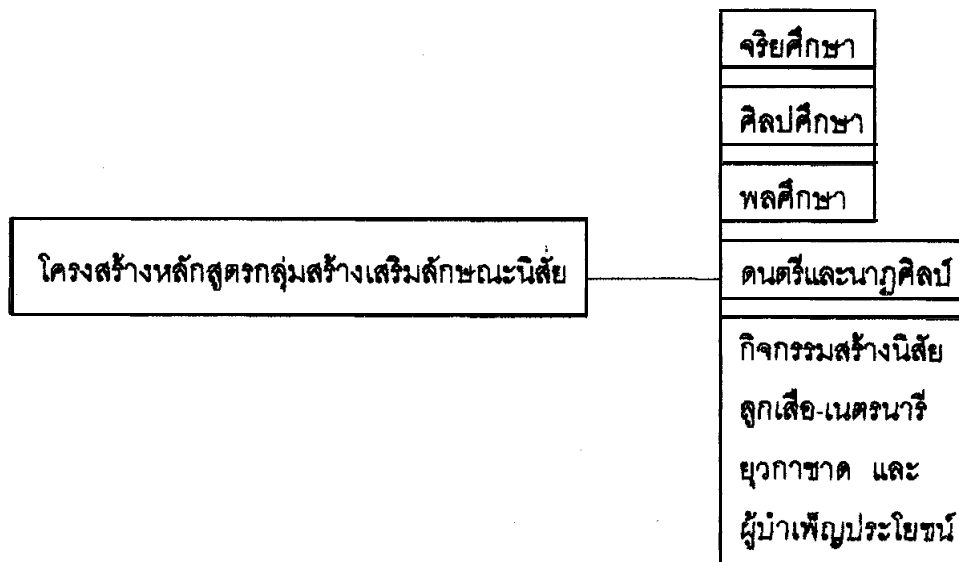
กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

1. ความมุ่งหวังที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

กลุ่มที่สร้างเสริมลักษณะนิสัย เป็นกลุ่มที่วัดด้วยกิจกรรมที่สร้างเสริมนิสัย ค่านิยม เจตคติ และพฤติกรรม เพื่อนำไปสู่การมีบุคลิกภาพที่ดี กิจกรรมที่จะช่วยสร้างเสริมลักษณะนิสัย ได้แก่ กิจกรรมจริยศึกษา ศิลปศึกษา พลศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ ลูกเสือ เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์

2. โครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

หลักสูตรกรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีโครงสร้าง ดังนี้

หลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ป. 1 - 2 มีลักษณะเป็นหน่วยบูรณาการ
6 หน่วย และกิจกรรมสร้างนิสัย (ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด และผู้นำเพื่อประโยชน์)

แผนภูมิโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ป. 1 - 2

หน่วยที่ 1 มั่นใจในการเคลื่อนไหว

หน่วยที่ 2 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

หน่วยที่ 3 สนุกกับจินตนาการ

หน่วยที่ 4 พัฒนาความสามารถของตนเอง

หน่วยที่ 5 ครอบครัวดีมีสุข

หน่วยที่ 6 โรงเรียนดีมีวินัย

และ

กิจกรรมสร้างนิสัย
ลูกเสือ-เนตรนารี ยุวกาชาด
ผู้นำเพื่อประโยชน์

แผนภูมิโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ป. 3 - 4

แผนภูมิโครงสร้างหลักสูตรกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ป. 5 - 6

จุดมุ่งหมายการเรียนรู้

1. ให้อธิบายถึงความทุกข์และความเดือดร้อนของผู้อื่น อันสืบเนื่องจากการกระทำของตนได้
2. ไม่ทำความเดือดร้อนหรือทำอันตรายแก่มนุษย์และสัตว์ทั้งทางตรงและทางอ้อม

ความคิดรวบยอด

1. ทุกชีวิตย่อมปรารถนาความสุขไม่อยากจะได้รับความทุกข์
2. หากปรารถนาความสุขอย่าสร้างทุกข์ให้ผู้อื่น
3. ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว
4. การเบียดเบียนกัน การจองเวร คิดแก้แค้นต่อกันเป็นบาป

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

(ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533)

กล่าวว่า การจัดการศึกษาตามหลักสูตรนี้จะต้องมุ่งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะด้านค่านิยม และจริยธรรม ซึ่งกล่าวไว้ในจุดหมายข้อ 4, 5, 6 และ 7 ดังนี้

- ข้อ 4. มีความภูมิใจในความเป็นไทย สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
เต็มใจช่วยเหลือผู้อื่นตามความสามารถของตน
- ข้อ 5. มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถสร้างและปรับปรุงแนวทางปฏิบัติที่จะทำให้
เกิดความเจริญแก่ตนเองและชุมชน
- ข้อ 6. มีพรรคคนที่ดีต่อสัมมาชีพทุกชนิด มีนิสัยรักการทำงาน.....
- ข้อ 7. ....ภูมิใจในการปฏิบัติตนตามบทบาทและหน้าที่ในฐานะสมาชิกที่ดีของ
ชุมชน ตลอดจนอนุรักษ์และเสริมสร้าง สิ่งแวดล้อม ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม
ที่เกี่ยวข้องกับชุมชนของตน

จุดประสงค์กลุ่มวิชาสังคมศึกษา

เพื่อให้บรรลุจุดหมายที่วางไว้ หลักสูตรจึงกำหนดให้มีวิชาบังคับ วิชาเลือกเสรี อยู่ใน
ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา โดยระบุจุดประสงค์กลุ่มวิชาสังคมศึกษา ซึ่งสัมพันธ์โดยตรงกับค่านิยม
และจริยธรรม ดังนี้

จุดประสงค์กลุ่มวิชาสังคมศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น

1. เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อม พัฒนาการทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองระบอบประชาธิปไตย และ หลักธรรมของศาสนา
2. เพื่อให้สามารถนำความรู้ไปใช้ในการวิเคราะห์ปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน สามารถตัดสินใจเลือกแนวทางปฏิบัติที่ถูกต้องและปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้
3. เพื่อให้ตระหนักในคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ มรดกทางวัฒนธรรมไทย ยึดมั่นในวิถีชีวิตแบบประชาธิปไตย หลักธรรม และคุณธรรม มีค่านิยมที่พึงประสงค์ รักและผูกพันกับท้องถิ่นและประเทศชาติ มีความภูมิใจในความเป็นไทยและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์
4. เพื่อให้สามารถปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และเสริมสร้างศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมในชุมชน

โครงสร้าง

หลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2533) วิชาบังคับ

วิชาบังคับแกน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1

ส 101 ประเทศของเรา 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 102 ประเทศของเรา 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2

ส 203 ทวีปของเรา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 204 ประเทศของเรา 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

ส 305	โลกของเรา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 306	ประเทศของเรา 4	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

วิชาบังคับ

ให้เลือกเรียนจากรายวิชาต่อไปนี้ จำนวน 6 รายวิชา

ส 017	จริยธรรมกับบุคคล	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 026	เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในโลกปัจจุบัน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 027	โลกในยุคปัจจุบัน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 032	เศรษฐศาสตร์ครอบครัว	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 043	กฎหมายน่ารู้	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 053	ประชากรกับสิ่งแวดล้อม	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 071	ท้องถิ่นของเรา 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 072	ท้องถิ่นของเรา 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 073	ท้องถิ่นของเรา 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

วิชาเลือกเสรี

ส 011	สังคมและวัฒนธรรมไทย	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 012	เอกภาพ	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 013	อัล-กุรอาน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 014	ศาสนบัญญัติ	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 015	จริยธรรม	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 016	ศาสนประวัติ	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 018	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 019	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 0110	พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

ส 0111 พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 0112 พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 0113 พระพุทธศาสนา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 021 ชีวิตและงานของบุคคลตัวอย่าง	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 022 ประวัติศาสตร์ทั่วไป	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 023 ประวัติศาสตร์ไทย 1	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 024 ประวัติศาสตร์ไทย 2	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 025 ประวัติศาสตร์ไทย 3	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 031 เศรษฐศาสตร์ทั่วไป	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 041 กฎหมายในชีวิตประจำวัน	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 042 การปกครองของไทย	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 051 สิ่งแวดล้อมศึกษา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 052 ประชากรศึกษา	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้
ส 061 ภูมิศาสตร์เบื้องต้น	2 คาบ/สัปดาห์/ภาค	1 หน่วยการเรียนรู้

วิชาในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น

ด้านค่านิยมและจริยธรรมอยู่ในกลุ่มวิชาสังคมศึกษา

เพื่อให้บรรลุตามจุดหมายที่วางไว้ หลักสูตรจึงกำหนดให้กลุ่มวิชาสังคมศึกษามีวิชาบังคับแกน วิชาบังคับเลือก และวิชาเลือกเสรี ด้านค่านิยมและจริยธรรม ดังต่อไปนี้

วิชาบังคับเลือกชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น	วิชาเลือกเสรีชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น
1. วิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล	1. ส 015 จริยธรรม 2. ส 021 ชีวิตและงานของบุคคลตัวอย่าง

คำอธิบายรายวิชา

เพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ได้กำหนดจุดประสงค์ที่เอื้ออำนวยต่อการเสริมสร้างสนับสนุนเยาวชนคนไทยให้มีค่านิยมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ โครงสร้าง

ของหลักสูตรกลุ่มวิชาสังคมศึกษา อันมีวิชาบังคับแกน วิชาบังคับเลือก และวิชาเลือกเสรี ดังได้กล่าวมาแล้ว หลักสูตรจึงกำหนดคำอธิบายรายวิชาเพื่อเป็นแนวทางในการเตรียมเนื้อหาสาระในการสอนนักเรียนให้บรรลุจุดประสงค์ของกลุ่มวิชา และจุดหมายของหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนี้

วิชา ส 017 จริยธรรมกับบุคคล

ศึกษาชีวิตและงานของบุคคลที่ประกอบด้วย คุณธรรม จริยธรรม สร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่น สังคม และประเทศ วิเคราะห์คุณธรรม แนวทางปฏิบัติและแนวคิดของบุคคลเหล่านั้นที่ส่งผลต่อการพัฒนาตนเอง ท้องถิ่น ประเทศชาติ เพื่อให้เห็นแบบอย่างการประพฤติปฏิบัติที่ดี เห็นคุณค่าในการฝึกคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิต สามารถเลือกแนวทางในการปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมในอันที่จะพัฒนาตน ท้องถิ่น และประเทศชาติ

วิชา ส 015 จริยธรรม

ศึกษาและฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับคุณลักษณะที่ควรยกย่องการปฏิบัติตนต่อกฎหมาย บ้านเมือง บิดามารดา ครู ผู้อาวุโส และเพื่อน มารยาทส่วนตนตามหลักศาสนาอิสลาม และมารยาทในสังคม เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่าและประพฤติปฏิบัติตนเป็นมุสลิมที่ดี

วิชา ส 021 ชีวิตและงานของบุคคลตัวอย่าง

ศึกษาชีวิต ผลงาน และแนวคิดของบุคคลสำคัญที่มีคุณค่า มีผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงของสังคม หรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ทั้งในระดับชาติและโลก เพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับรูปแบบการดำเนินชีวิต วิธีการทำงานและผลงานของบุคคลเหล่านั้น ชำบชึ้งในแนวคิดและผลงานที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมและมนุษยชาติ เห็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง

จริยธรรมในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521

ลักษณะของพฤติกรรมที่พึงประสงค์ซึ่งปรากฏอยู่ในหลักสูตรมีปรากฏอยู่ในส่วนของจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งมี 10 ประการ แต่อาจจัดเป็นลักษณะพฤติกรรมพึงประสงค์ได้ 6 ประการที่อยู่ในขอบเขตของจริยศึกษา

- มีนิสัยใฝ่หาความรู้ ทักษะ รู้จักคิดและวิเคราะห์อย่างมีระเบียบวิธีการ และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

- มีพรรคคนะที่ดีต่อสมาชิกทุกชนิด มีระเบียบวินัยในการทำงานทั้งในส่วนตนและหมู่คณะ มานะพากเพียร อดทน ประหยัด และใช้เวลาให้เป็นประโยชน์

- มีความซื่อสัตย์ มีวินัยในตนเอง เคารพต่อกฎหมาย และกติกาสังคม รับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม ตลอดจนส่งเสริมสร้างความเสมอภาค และความเป็นธรรมในสังคม

- รู้จักสิทธิและหน้าที่ รู้จักทำงานเป็นหมู่คณะ มีความสามัคคี และเสียสละเพื่อส่วนรวม รู้จักแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีอย่างมีหลักการและเหตุผล

- มีความภูมิใจในความเป็นไทย มีความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีความรู้และเลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

- มีความเข้าใจอันดีในมนุษยชาติ และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

ถึงแม้ว่าหลักสูตรในระดับมัธยมศึกษาจะไม่มีการจัดวิชาจริยศึกษาโดยตรง แต่ในหลักสูตรระดับนี้มีกลุ่มวิชาสังคมศึกษา ซึ่งมีบทบาทเช่นเดียวกับจริยศึกษา ดังจะเห็นได้จากจุดมุ่งหมาย 6 ประการของวิชาสังคมศึกษา คือ

1. เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองดีตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

2. เพื่อให้มีความรักชาติ มีความสามัคคีในชาติ มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม มีความซาบซึ้งในผลงานอันดีเด่นของคนไทย รู้จักถ่วงรักษาไว้ซึ่งเอกราช และรู้จักรักษาแบบอย่างวัฒนธรรมประเพณีอันเป็นเอกลักษณ์ที่ดั่งามของชาติ

3. เพื่อเสริมสร้างให้มีคุณภาพในการดำรงชีวิต มีคุณธรรมประจำใจ และมีคุณสมบัติต่าง ๆ อันพึงประสงค์ของสังคมไทย

4. เพื่อเสริมสร้างให้มีความรู้และความเข้าใจพื้นฐาน ในการพัฒนาสร้างสรรค์ และแก้ปัญหาในด้านสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี โดยอาศัยคุณธรรมและวิธีการทางวิทยาศาสตร์ เป็นปัจจัยสำคัญ

5. เพื่อเสริมสร้างบทบาท หน้าที่ ความรับผิดชอบ และความสัมพันธ์อันดีระหว่าง สมาชิกในครอบครัว ในชุมชน ในประเทศ และในประชาคมของโลก

6. เพื่อให้เกิดความรัก ความผูกพันกับท้องถิ่นของตน ตลอดจนเห็นคุณค่า มีความ รับผิดชอบ รวมทั้งให้ตระหนักถึงการอนุรักษ์ และพัฒนาทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม

นอกจากกลุ่มวิชาสังคมศึกษาแล้ว เราสามารถพบการสอนเพื่อสร้างเสริมความดีใน วิชากลุ่มต่าง ๆ อีกเกือบทุกกลุ่มวิชา เช่น

วิชาภาษาไทย

จุดประสงค์ข้อ 5 ให้สามารถคิดแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ที่ได้ฟัง ได้อ่าน โดยใช้วิจารณ์ญาณ คือพยายามขบปัญหาเหล่านั้น เมื่อเกิดปัญหาเหล่านั้น เมื่อเกิดมีความคิด แจ่มแจ้งขึ้นเป็นลำดับ และนำผลจากการคิดค้นที่ถูกต้องไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต

วิชาภาษาอังกฤษ

จุดประสงค์ข้อ 5 เพื่อส่งเสริมความเข้าใจในวัฒนธรรมของประเทศอื่น อันจะเข้าไป สู่ความเข้าใจอันดีระหว่างกัน

วิชาวิทยาศาสตร์

จุดประสงค์ข้อ 3 เพื่อให้เกิดทัศนคติที่ดีทางวิทยาศาสตร์

จุดประสงค์ข้อ 5 เพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงอิทธิพลของวิทยาศาสตร์ที่มีต่อมวลมนุษย์ และสภาพแวดล้อม

การเข้าใจอิทธิพลของวิทยาศาสตร์จะช่วยทำให้นำความรู้ทางวิทยาศาสตร์มาใช้ให้ เหมาะสมกับชีวิตมนุษย์ มีนักปรัชญาคนหนึ่ง เช่น ทีโอดอร์ บรามเมลด์ (Theodore Brameld) มีความเห็นว่าความรู้ทางวิทยาศาสตร์ให้พลังแก่มวลมนุษย์อย่างมหาศาล เช่น ทำให้เกิดพลังงาน นิวเคลียร์ แต่ตัวของมันเองไม่ดีไม่เลว ขึ้นอยู่กับมนุษย์ว่าจะนำไปใช้ในทางดีหรือเลว คือในทาง สร้างสรรค์หรือทำลาย ดังนั้นการเรียนเพื่อให้เข้าใจถึงอิทธิพลของวิทยาศาสตร์คือ การเรียนเพื่อ พัฒนาปัญญาให้เท่าทันความรู้และความเจริญทางวิทยาศาสตร์ แล้วนำความรู้นั้นมาใช้ในทางที่ ถูกต้องเหมาะสม

การสร้างทัศนคติที่ดีทางวิทยาศาสตร์ อาจสร้างได้โดยการปลูกฝังให้นักเรียนเกิดค่านิยมทางวิทยาศาสตร์ ได้ดังต่อไปนี้

1. มีความกระตือรือร้นที่อยากรู้อยากเห็นและใฝ่หาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
2. มีความเชื่อแบบวิทยาศาสตร์ เป็นผู้รู้จักคิด วิचारณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
3. เป็นคนใจกว้างและเคารพในความคิดเห็นของผู้อื่น และเปลี่ยนความคิดได้เมื่อพบข้อเท็จจริงใหม่ ซึ่งให้เหตุผลดีกว่าของเดิม

4. มีความสุขุมและความละเอียดถี่ถ้วนในการทำงาน

5. มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและต่อผู้อื่น

6. ตระหนักในคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม

เราจะเห็นว่าค่านิยมทางวิทยาศาสตร์เกือบทุกข้อเกี่ยวข้องกับเรื่องจริยธรรมทั้งสิ้น ถ้าเราปลูกฝังสิ่งเหล่านี้ให้กับนักเรียนก็เท่ากับช่วยปลูกฝังจริยธรรมไปโดยปริยาย

วิชาพลานามัย

จุดประสงค์ข้อ 7 เพื่อให้มีคุณธรรมและพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ โดยเน้นถึงความสำคัญของประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ความสามัคคี ความเป็นผู้มีน้ำใจนักกีฬา ความมีระเบียบวินัย ความสามารถแก้ปัญหา และความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

วิชาศิลปศึกษา

จุดประสงค์ข้อ 3 เพื่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ เห็นคุณค่า และความสัมพันธ์ของศิลปะกับชีวิตประจำวัน

จุดประสงค์ข้อ 4 เพื่อพัฒนาบุคลิกภาพโดยปลูกฝังความประณีต ละเอียดอ่อนและมีรสนิยมในการเลือกสรรที่จะนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

จุดประสงค์ข้อ 5 เพื่อส่งเสริมการแสดงออก โดยการค้นคว้า ทดลอง ปฏิบัติกิจกรรมจากความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และเห็นความสำคัญในกิจกรรมร่วมของหมู่คณะ

จุดประสงค์ข้อ 6 เพื่อให้เกิดความขมชื่น ที่จะนำไปสู่การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย

การที่ถือว่าจุดประสงค์ข้อ 3 เป็นเรื่องของจริยธรรมด้วยเป็นเพราะ โดยตัวศิลปะเอง ช่วยทำให้จิตใจของคนละเอียดอ่อน มองเห็นคุณค่าของชีวิตมากขึ้น ช่วยทำให้จิตใจคนมองเห็นความดีงามมากขึ้น จึงนับว่าการส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจ เห็นคุณค่าศิลปะเป็นการทำให้เกิดจริยธรรมได้ส่วนหนึ่ง

ส่วนข้อ 6 การส่งเสริมการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปวัฒนธรรมไทย เป็นการส่งเสริมจริยธรรมด้วยนั้นเพราะในระดับของสังคมเราถือว่าวัฒนธรรมของสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่แสดงออกถึงความจริงทางด้านจิตใจ ปัจจุบันเราจึงมักคิดว่าคนที่ทำลายหรือทำสิ่งที่ขัดกับศิลปวัฒนธรรมไทยเป็นคนไม่ดี หรือไม่มีคุณค่าต่อสังคม เช่น ผู้หญิงที่ดำเนินชีวิตแบบเสรีภาพทางเพศ การแต่งกายเปิดเผยสิ่งที่คนไทยเห็นว่าควรปกปิด การไม่มีสัมมาคารวะต่อบุคคลและสถานที่ เป็นต้น แต่ประเด็นปัญหาเหล่านี้ก็ยังถือว่าเป็นปัญหาทางจริยธรรมว่า การละทิ้งหรือหันเหออกจากศิลปวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมของสังคมจะถือเป็นเรื่องศีลธรรมหรือจริยธรรมเสื่อมได้หรือไม่

จากการพิจารณาจุดประสงค์การสอนของแต่ละวิชา สามารถสรุปได้ว่าวิชาต่าง ๆ มีจุดประสงค์สำคัญส่วนหนึ่งคือ การสร้างเสริมจริยธรรมรวมอยู่กับการสอนเนื้อหาวิชานั้นทุกวิชา รวมทั้งวิชาที่ไม่ได้ยกมากกล่าวในที่นี้ เช่น ลูกเสือ อนุภาค กลุ่มวิชาการงานและอาชีพด้วย

(ศักดิ์ชัย, 2525 : น. 84 - 88)

4.2 การเรียนการสอนจริยธรรมในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ

การเรียนการสอนในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ หมายถึง การจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปัญญาเลิศ เด็กปัญญาอ่อน เด็กที่มีความบกพร่องทางสายตา เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน เด็กที่มีความบกพร่องทางร่างกาย (และสุขภาพ) เด็กที่มีปัญหาทางอารมณ์ / พฤติกรรม เด็กที่มีปัญหาในการเรียนรู้ และเด็กพิการซ้ำซ้อน ซึ่งเด็กเหล่านี้ไม่อาจรับประโยชน์เต็มที่จากการศึกษาที่จัดให้กับเด็กปกติ ดังนั้นการศึกษาพิเศษจึงแตกต่างไปจากการศึกษาสำหรับเด็กปกติ ในด้านที่เกี่ยวกับวิธีสอน ขบวนการ เนื้อหาวิชา (หลักสูตร) เครื่องมือและอุปกรณ์การสอนที่จำเป็น การศึกษาพิเศษควรจัดให้สนองความต้องการและความสามารถของ

แต่ละบุคคล เด็กที่มีความต้องการพิเศษ มีความแตกต่างกันมาก ดังนั้นการจัดการศึกษาสำหรับเด็กประเภทนี้ จึงควรสนองความต้องการและความสามารถของเด็กเป็นรายบุคคล (ผดุง อารยะ-วิญญู, 2533 : 3)

ครูที่ทำหน้าที่สอนในโรงเรียนการศึกษาพิเศษประเภทต่าง ๆ จำเป็นจะต้องรู้จักเด็กให้ถ่องแท้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็เด็กพิเศษประเภทใด ครูต้องจำไว้ว่า เด็กคือเด็ก ดังนั้นครูต้องมีความสม่ำเสมอต่อการตระหนักถึงเรื่องของการพัฒนาการเรียนรู้อันเกี่ยวกับเรื่องของเด็กแต่ละคน ชอบ ไม่ชอบ หรือวิตกกังวล ครูต้องระลึกอยู่เสมอว่า ช่วงเวลาการสอนเป็นเรื่องสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นการสอนเด็กพิเศษประเภทใดก็ตาม การสอนจะต้องมีความยืดหยุ่นและสามารถแก้ไขสิ่งต่างๆ ได้ ครูต้องยอมรับสภาพและขอบเขตความสามารถ ครูจะต้องมีการสังเกต การบันทึก การตั้งจุดมุ่งหมาย ฯลฯ นอกจากนี้ยังมีความจำเป็นที่ครูจะต้องมีความสามารถในการวางแผน และการจัดสิ่งแวดล้อม ตลอดจนตารางกิจกรรมในแต่ละวันได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้เด็กทุกคนทุกระดับสามารถเรียนรู้ จากประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้มาได้อย่างพึงพอใจ ครูที่สอนในโรงเรียนการศึกษาพิเศษจะต้องมีความยืดหยุ่น และสามารถปรับปรุง เปลี่ยนแปลงได้ อาจจำเป็นจะต้องค่อย ๆ ดำเนินการไปที่ละเล็กละน้อยตามลำดับขั้น ความคิดที่มีต่อเด็ก ตลอดจนการทำงานร่วมกับบุคลากรด้านอื่น ๆ ก็เป็นเรื่องสำคัญที่ครูจะต้องรู้จักนำมาใช้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน (ศรียา นิยมธรรม, 2534 : 91)

การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยธรรม

การปรับเนื้อหาให้สัมพันธ์กันในแต่ละเรื่องจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงของวิชาต่างๆ ทำให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจอย่างต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนและสอดคล้องกับชีวิตจริง การปรับเนื้อหาในลักษณะนี้จัดเฉพาะผู้เรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-2 เพราะเป็นชั้นเด็กเล็กจึงไม่เน้นทักษะมากนัก แต่ต้องการเน้นให้ผู้เรียนเกิดความสุขสนุกสนาน เพลิดเพลิน และเกิดความรู้ความเข้าใจตามมา การปรับเนื้อหาให้สัมพันธ์กันจะช่วยส่งเสริมให้เกิดความรู้ ความเข้าใจลึกซึ้งต่อเนื่อง การจะยึดเอาเนื้อหากิจกรรมแขนงใดเป็นแกนก็แล้วแต่ว่าต้องการจะเน้นเรื่องใด เช่น ถ้าต้องการฝึกให้ผู้เรียนมีนิสัยใฝ่รู้ ก็อาจให้ผู้เรียนทำกิจกรรมโดยการสังเกตธรรมชาติรอบ ๆ ตัว

จุดบันทึกการสังเกต อภิปรายผลจากการสังเกต กิจกรรมต่อเนื่องก็คือ วาดภาพ ปั้น เคลื่อนไหวร่างกาย เลียนแบบธรรมชาติ ส่งเสียงร้องเลียนเสียงสัตว์ ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนได้ทั้งความรู้และความสนุกสนาน ถ้าได้ฝึกกิจกรรมดังกล่าวอย่างสม่ำเสมอผู้เรียนก็จะเกิดนิสัยใฝ่รู้ซึ่งเป็นรากฐานของการพัฒนาตน อันเป็นเป้าหมายหลักของหลักสูตร

การบูรณาการหลักสูตรในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 - 2 ได้นำจริยศึกษา ศิลปะศึกษา พลศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ มาหลอมรวมเข้าด้วยกัน แยกเป็นหน่วยบูรณาการ ได้ดังนี้

หน่วยที่ 1 มั่นใจในการเคลื่อนไหว

หน่วยที่ 2 ใฝ่รู้ใฝ่เรียน

หน่วยที่ 3 สนุกกับจินตนาการ

หน่วยที่ 4 พัฒนาความสามารถของตนเอง

หน่วยที่ 5 ครอบครัวยุติธรรม

หน่วยที่ 6 โรงเรียนดีมีวินัย

ในระดับชั้น ป. 3 - 4 ได้นำคุณธรรมต่างๆ เข้าไปสอดแทรกไว้ในกิจกรรมศิลปะศึกษา พลศึกษา ดนตรี และนาฏศิลป์ เพื่อให้ครูช่วยเน้นคุณธรรมต่าง ๆ เหล่านั้นด้วย และยังจัดให้มีการสอนให้ต่างหากอีกด้วย เพราะผู้เรียนระดับชั้น ป. 3 - 4 และ 5 - 6 จำเป็นต้องเรียนเรื่องที่ฝึกทักษะเฉพาะอย่างมากขึ้น หากนำเนื้อหา/กิจกรรมต่าง ๆ มาบูรณาการอาจทำให้ลักษณะเฉพาะของเนื้อหา/กิจกรรมนั้นหายไป ทำให้การฝึกทักษะหายไปด้วย จึงได้แยกสอนเป็นเรื่อง ๆ แต่ในทางปฏิบัติเวลาทำการสอน ครูสามารถบูรณาการกันได้ในเรื่องที่เห็นว่าเหมาะสม

จริยศึกษา

จริยศึกษาในหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช 2521 มีคุณธรรมรวมทั้งสิ้น 30 คุณธรรม จากการนำหลักสูตรไปขยายโดยการเขียนแผนการสอน ปรากฏว่าคุณธรรมบางข้อ ครอบคลุมคุณธรรมข้ออื่น ๆ ซึ่งสามารถสอนไปพร้อม ๆ กันได้ จึงเห็นว่าควรปรับคุณธรรมต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยใช้คุณธรรมหลัก ๆ ที่กำหนดไว้ในจุดหมายของหลักสูตร ซึ่งได้แก่ ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน เสียสละ สามัคคี มีระเบียบวินัย ฯลฯ เป็นหลัก แล้วนำคุณธรรมอื่น ๆ มา

รวมไว้ นอกจากนี้ได้เพิ่มคุณธรรมใฝ่รู้ซึ่งเป็นคุณธรรมสำคัญในการพัฒนาตนเอง พัฒนาอาชีพ และพัฒนาสังคม ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่ต้องการปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน

การสอนจริยศึกษามีทั้งแบบบูรณาการและจัดแยกสอนเฉพาะคุณธรรมที่ต้องการ เน้นตามเป้าหมายของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาค่านิยมและจริยธรรม ต้องจัดประสบการณ์และสิ่งแวดล้อมให้แก่ผู้เรียน ให้มีสภาพแวดล้อมและบรรยากาศที่เอื้อต่อการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมของผู้เรียน ครูถือเป็นบุคคลสำคัญที่จะต้องปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับผู้เรียน ไม่ควรมีความขัดแย้งระหว่างสิ่งที่ครูให้ผู้เรียนปฏิบัติกับสิ่งที่ครูปฏิบัติจริง เป้าหมายของการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมของผู้เรียน คือ ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนตามแนวทางที่ระบุไว้ว่าเป็นค่านิยมและคุณธรรมที่ควรปฏิบัติ โดยปฏิบัติด้วยความซื่อสัตย์และปฏิบัติ ด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง ดังนั้นการพัฒนาค่านิยมและจริยธรรมควรเริ่มต้นจากการพัฒนาเหตุผลเชิง จริยธรรม เช่น ทำไปทำไม ทำแล้วได้ผลดีผลเสียต่อใครอย่างไร ผู้เรียนจะตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำด้วยเหตุผลใด ครูอาจจะสร้างสถานการณ์หรือกรณีตัวอย่างขึ้นมาเป็นปัญหาให้ผู้เรียน ขบคิด อภิปราย ครูกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดความตระหนักในปัญหา ให้ ผู้เรียนเสนอแนะทางเลือกที่เหมาะสมที่สุด โดยมีเหตุผลที่ถูกต้อง ให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำตาม แนวทางที่เลือกอย่างมีระบบ มีการประเมินเพื่อปรับปรุงการปฏิบัติ ทักษะที่จำเป็นในการเรียน การสอน ค่านิยม และจริยธรรม คือทักษะในการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ การ ใช้เหตุผล การแก้ปัญหา การเข้าใจตนเอง และเข้าใจสภาพแวดล้อมตลอดจนกาลเทศะ

สิ่งที่ครูควรตระหนักในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน คือ ความรู้สึก ครูต้อง พยายามให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกที่ดีต่อการกระทำอันจะนำไปสู่การกระทำด้วยความซื่อสัตย์ ความ รู้สึกที่ดีต่อการกระทำจะเกิดขึ้นได้โดยมีการเสริมแรง คือ เมื่อผู้เรียนกระทำดี ผู้เรียนควรได้รับผล ตอบสนองที่ดีต่อการกระทำนั้น ๆ ทั้งจากเพื่อน จากครู และจากสังคม ผู้เรียนจะประจักษ์แจ้ง ต่อตัวของผู้เรียนเอง และค่อย ๆ พัฒนาค่านิยมและจริยธรรมจากการกระทำเพื่อตนเอง เป็นการ กระทำเพื่อกลุ่มและเพื่อสังคมในที่สุด

การจัดประสบการณ์และกิจกรรมต่าง ๆ ที่สามารถช่วยพัฒนาค่านิยม สรุปได้ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี ได้ปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันจนเห็นคุณค่า เช่น ถ้าต้องการให้มีความสามัคคี สามารถทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะได้ ผู้ใหญ่ก็ต้องมีความสามัคคี โดยจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ประพฤติปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เมื่อผู้เรียนได้เห็นตัวอย่าง เห็นคุณค่าและการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะตามที่ได้ปฏิบัติจริง นาน ๆ เข้าผู้เรียนก็จะยอมรับค่านิยมนั้นและยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัย
2. เสนอปัญหาให้ผู้เรียนคิด โดยใช้กรณีตัวอย่าง เรื่องจริง สร้างสถานการณ์ต่าง ๆ ให้ผู้เรียนใช้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา เมื่อผู้เรียนพบปัญหาของคนอื่นหรือสังคมอื่นก็จะนำมาเปรียบเทียบกับประสบการณ์ของตัวเอง ทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกที่จะปรับปรุงพฤติกรรมของตนเอง โดยปริยาย
3. แสวงหาแบบอย่าง กิจกรรมต่าง ๆ และวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้จะขัดเกลาความคิดและจิตใจของผู้เรียนให้ประณีต ละเอียดอ่อน และสร้างค่านิยมได้
4. จัดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาประสบการณ์จากวิชาการบางอย่างที่สามารถพัฒนาค่านิยมได้ เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้รักความจริง มีเหตุผล
5. ให้โอกาสผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ เช่น ตั้งชมรม สโมสร ให้อิสระแก่ผู้เรียนตามรสนิยมและความปรารถนา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาตนเองบนพื้นฐานความถนัดและความสนใจ

การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาในแต่ละระดับอาจแยกได้ดังนี้

- ระดับ ป. 1 - 2 ให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์หรือผลของการกระทำโดยจัดกิจกรรมให้เห็นประโยชน์และโทษ เน้นความรู้สึกในการกระทำหรือไม่กระทำว่ามีผลต่อตนเอง ต่อเพื่อน และต่อส่วนรวมอย่างไรบ้าง
- ระดับ ป. 3 - 4 ให้ผู้เรียนปฏิบัติตามแบบที่ครูกำหนดให้ หรือทำตามตัวอย่างจากครู จากเพื่อน โดยครูเป็นผู้กระตุ้น
- ระดับ ป. 5 - 6 ให้ผู้เรียนตัดสินใจกระทำด้วยตนเอง ด้วยเหตุผลที่ถูกต้อง โดยลดบทบาทของครูหรือสังคมลง

ควรจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาแยกเป็นวิชาหนึ่งหรือไม่

ปัญหาที่มีการถกเถียงอยู่ไม่น้อยในหมู่บุคคลที่มองเห็นความสำคัญของการสร้างเสริมจริยธรรมให้แก่เยาวชน ปัญหานั้นคือ ควรจัดจริยศึกษาแยกสอนเป็นวิชาหนึ่งหรือไม่แยกแต่แฝงอยู่ในวิชาต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้ว

ก่อนที่จะพิจารณาถึงเรื่องนี้ เราควรจะต้องตระหนักก่อนว่าจริยศึกษา คือการให้การศึกษาเพื่อให้เกิดจริยธรรมและการกระทำดี ดังนั้นวิชาเช่นนี้จึงมีอยู่ 2 ส่วนคือ ความรู้เชิงทฤษฎี หมายถึง เนื้อหาทางด้านจริยธรรม เกณฑ์การพิจารณาความดี กับอีกส่วนหนึ่งคือ พฤติกรรม หมายถึง การกระทำดี และการกระทำที่พึงปรารถนาของสังคม

การให้ผู้เรียนมีความรู้ทางทฤษฎีคือ การให้มีความรู้ว่าจะอะไรคือจริยธรรม การกระทำใดในสังคมเรียกว่าเป็นการกระทำดี นั่นคือรู้ว่าการกระทำใดควรกระทำ

หลังจากรู้แล้ว ผู้เรียนควรต้องนำมาปฏิบัติได้ ถ้ารู้ว่าอะไรควรเป็นการกระทำที่สมควรกระทำ แต่ไม่ทำเช่นนั้นย่อมถือว่ายังไม่ประสบผลตามจุดหมายของการสอนจริยศึกษา จุดหมายสำคัญของการสอนจริยศึกษาคือการสอนเพื่อให้รู้แล้วปฏิบัติมากกว่าสอนให้รู้แต่เพียงอย่างเดียว

จริยศึกษามีลักษณะเด่นเฉพาะตัวหรือไม่

วิชาในหลักสูตรแต่ละวิชามีลักษณะเฉพาะอยู่ในตัวของมันเอง ผู้สอนและผู้เรียนสามารถแยกได้ว่า แต่ละวิชามีลักษณะเป็นอย่างไร เช่น ประวัติศาสตร์ ภาษาไทย ภูมิศาสตร์ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ (เคมี ชีววิทยา ฟิสิกส์) เป็นต้น แต่จริยศึกษามีลักษณะเหล่านั้นอยู่หรือไม่

1. ถ้าเราจะตอบว่ามี โดยอาศัยการพิจารณาว่ามันมีหลักการ มีความคิดรวบยอด มีวิธีการแสวงหาความรู้และการถ่ายทอดความรู้ เป็นตัวของตัวเอง สิ่งเหล่านั้นคืออะไร

อาจตอบได้ว่าหลักการสำคัญของจริยศึกษาคือ การสอนให้คนเป็นคนดี เป็นคนมีคุณธรรม และเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ

ความคิดรวบยอดโดยรวม ๆ คือ ความเข้าใจว่าความดีคืออะไร เกณฑ์ในการพิจารณาความดีเป็นเช่นไร รวมทั้งความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการกระทำดีตามมติของสังคม เช่น

การยอมรับโดยทั่วไปว่า ความซื่อสัตย์คือคุณสมบัติของคนดี นอกจากนั้นอาจจำเป็นต้องมีความคิดรวบยอดเกี่ยวกับสังคม สภาพทางด้านจิตวิทยาสังคม และจิตวิทยาบุคคล

แหล่งที่มาของความรู้ทางจริยศึกษาอาจจะมาได้หลายทาง เช่น จากความเป็นจริงในสังคม วัฒนธรรม ประเพณี ศาสนา และความคิดของนักจริยศาสตร์ เพราะฉะนั้นวิธีของจริยศึกษาส่วนหนึ่งอาจจำเป็นต้องใช้วิธีการเชิงประจักษ์ (Empirical Method) หรือวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิธีการอภิปรายระดมความคิดแล้วสรุปผล วิธีการเชิงศาสนา (คือการศึกษาอย่างไตร่ตรองจากพระธรรม นำตนเองเข้าเป็นหนึ่งเดียวกับพระธรรมะ (Commitment) แล้วนำความคิดรวบยอดของพระธรรมมาอธิบายหรือมาชี้แจงให้ผู้อื่นทราบ) เป็นต้น

ส่วนการถ่ายทอดอาจอาศัยวิธีการสอนเช่นเดียวกับวิธีการอื่น ๆ ที่นิยมใช้อยู่ในระบบการศึกษาปัจจุบัน เช่น ใช้วิธีบรรยาย สาธิตตัวแบบ กระบวนการกลุ่ม อภิปราย ทัศนศึกษา ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และบทเรียนสำเร็จรูป เป็นต้น

ปัญหาที่ต้องการคำตอบอีกประการหนึ่งคือ ใครควรจะเป็นครูผู้สอนจริยศึกษาหรือครูจริยศึกษาควรมีบุคลิกภาพอย่างไร การที่ไม่ประพฤติผิดจรรยาบรรณของครูจะเป็นคุณสมบัติพอเพียงต่อการเป็นครูจริยศึกษาที่ดีหรือไม่ ปัญหาเรื่องนี้เราอาจจะไม่พบในการคัดเลือกครูสอนวิชาอื่น ๆ เช่น ครูคณิตศาสตร์ สิ่งสำคัญที่สุดของครูวิชานี้คือต้องมีความรู้แตกฉาน และมีความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ ครูคณิตศาสตร์อาจมีข้อบกพร่องบ้างเล็กน้อย ในเรื่องความประพฤติ เช่น ชอบดื่มสุราแต่ไม่ถึงกับทำให้น่ารังเกียจ อาจพูดโกหกบ้างแต่ไม่ถึงกับหลอกลวง คดโกงให้ผู้อื่นได้รับความเสียหาย เราก็ยังไม่ถือว่าเป็นการผิดจรรยาบรรณครู แต่ครูจริยศึกษาจะทำเช่นนี้ได้บ้างหรือไม่ ถ้าไม่ได้ (เพราะถือว่าครูจริยศึกษาต้องมีจริยธรรมทุกกระเบียดนิ้ว เพื่อเป็นแบบและไม่ขัดกับสิ่งที่สอน) โรงเรียนจะหาครูที่บริสุทธิ์เช่นนี้ได้ทีใด

มีผู้ที่เห็นด้วยกับความคิดที่จะให้จัดจริยศึกษาออกเป็นวิชาหนึ่งโดยเฉพาะเพื่อให้มีการนำหลักจริยธรรมมาศึกษา มาปลูกฝังให้กับผู้เรียนอย่างจริงจังหลายคน เช่น จอห์น วิลสัน มีความเห็นว่า ถ้าเราไม่จัดจริยศึกษาขึ้นเป็นวิชาหนึ่ง เราจะเอาจริยธรรมมาสอนในช่วงเวลาใดที่นำมาสอนได้ก็อาจสอนได้อย่างไม่เต็มเม็ดเต็มหน่วย และไม่เป็นการ กระบวนการ โรงเรียนจึงควรจะจัดช่วงเวลาไว้อย่างน้อยสัปดาห์ละสองครั้งเพื่อการพัฒนาจริยธรรมของผู้เรียนโดยเฉพาะ

2. จัดอยู่ในรูปหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum)

การจัดจรรยาศึกษาให้แฝงอยู่ในการเรียนการสอน และกิจกรรมที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนทั้งปวง โดยถือว่าสภาพแวดล้อมของนักเรียนมีผลต่อการพัฒนา และไม่พัฒนาจริยธรรมของเด็ก ดังนั้นโรงเรียนจึงพยายามใช้สภาพแวดล้อมให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้

ผู้ที่สนับสนุนความคิดเช่นนี้มีความเห็นว่า เราไม่สามารถพูดถึงปัญหาจริยธรรมและการกระทำดี-ชั่วได้ โดยแยกจากชีวิตจริง การพูดถึงจริยธรรมก็คือ พูดถึงกิจกรรมที่ดำเนินอยู่ในชีวิตจริงที่คนทุกคนสามารถประสบพบเห็นได้ ถ้าแยกจริยธรรมมาสอนเฉพาะในวิชาจริยศึกษาก็เท่ากับนำเอาเรื่องของจริยธรรมมาพูดเฉพาะเนื้อหาวิชาที่แยกออกจากชีวิตจริง และอาจทำให้ผู้เรียนเข้าใจผิดคิดว่าจริยธรรมเป็นเพียงเนื้อหาวิชาที่นำมาสอนกันเท่านั้น ถ้าครูต้องการให้เด็กมีน้ำใจช่วยเหลือคนอื่น ครูก็อาจมอบหมายงานให้ทำ โดยให้นักเรียนช่วยเหลือกัน ถ้าต้องการให้นักเรียนเป็นผู้มีความมึะเบียบ ครูและนักเรียนก็ต้องร่วมกันจัดห้องเรียนและโรงเรียนให้เป็นระเบียบด้วย

นอกจากนี้บางทีนักเรียนสามารถเรียนรู้จริยธรรมบางอย่างโดยที่ครูมิได้ตั้งใจสอน แต่นักเรียนสามารถรับรู้ได้โดยทางอ้อม เช่น การกำหนดให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่ม นักเรียนสามารถเรียนรู้การทำงานร่วมกับผู้อื่น การรู้จักแบ่งงาน ความยุติธรรม การเคารพในความคิดของผู้อื่น เป็นต้น

การจัดจรรยาศึกษาในรูปหลักสูตรแฝงนี้ยังสามารถเปิดกว้างให้แต่ละวิชาได้มีบทบาทในการสร้างเสริมจริยธรรมอีกด้วย โดยไม่จำกัดเฉพาะวิชาใดวิชาหนึ่งเท่านั้น

วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ที่หลายคนมองเห็นว่าไม่ควรจะเกี่ยวข้องกับการอบรมจริยธรรม แต่ก็สามารถใช้ให้เห็นประโยชน์ได้ เช่น การสอนให้เป็นคนดีมีความซื่อสัตย์สุจริต ซื่อเท็จจริงเป็นอย่างไรก็ควรพูดให้ตรงตามข้อเท็จจริง ความมีระเบียบวินัยในตัวเอง ความเคารพในความคิดผู้อื่น เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับคณิตศาสตร์ ที่คณิตศาสตร์สามารถช่วยทำให้เกิดได้ และนั่นก็เป็นส่วนหนึ่งของจริยธรรม

วิชาอื่น ๆ ก็เช่นเดียวกัน สามารถมีบทบาทในการสร้างเสริมจริยธรรมได้ทั้งสิ้นถ้าครูผู้สอนเห็นความสำคัญของการสร้างเสริมจริยธรรม เนื้อหาทุกวิชาที่มีจริยธรรมแฝงอยู่ทั้งสิ้น

เพียงแต่ครูผู้สอนจะต้องดึงออกมาใช้อย่างชาญฉลาดและไม่ยากเย็นอะไรเลยถ้าครูมีความเข้าใจ
ในแก่นของวิชาที่ตนสอนอยู่อย่างแท้จริง

3. จัดในรูปแบบผสม

การจัดในรูปแบบนี้คือ ให้มีการสอนจริยศึกษาโดยเฉพาะ แต่ขณะเดียวกันก็ให้วิชา
อื่น ๆ หรือกิจกรรมอื่น ๆ ช่วยสนับสนุน

ระบบการศึกษาไทยได้ใช้วิธีการเช่นนี้มาแต่โบราณ เนื่องจากในสังคมไทยไม่ได้แยก
ระหว่างการสอนวิชาชีพร่วมกับการปลูกฝังจริยธรรม ทั้งนี้เนื่องจากแต่เดิมสังคมไทยมีวัดเป็นแหล่ง
ของศีลธรรมและแหล่งให้การศึกษที่สำคัญ จนปัจจุบันเราก็ยังถือว่าคนที่ไกลวัดคือคนที่ไกล
ศีลธรรม

การสอนให้เป็นคนดีเริ่มต้นแต่สมัยเด็ก ๆ เริ่มเข้าเรียน โดยหนังสือที่ใช้หัดอ่านมี
เนื้อหาของการสอนจริยธรรมแทรกอยู่ด้วย ในขณะเดียวกันก็มีการสอนวิชาหน้าที่พลเมือง วิชา
ศีลธรรมด้วย

แต่เมื่อสภาพสังคมสลับซับซ้อนมากขึ้น การหลั่งไหลเข้ามาของวัฒนธรรมตะวันตก
ความตกต่ำทางเศรษฐกิจ ทำให้ผู้คนในสังคมต้องดิ้นรนแสวงหาสิ่งต่าง ๆ มาตอบสนองความ
ต้องการของตนเองมากขึ้น สิ่งเหล่านี้ดูจะมีพลังจูงใจคนไปทางไม่ดีมากกว่าการสอนการอบรม
ศีลธรรมในโรงเรียนจะเหนี่ยวรั้งใจคนไว้ในทางที่ดีได้

ในปัจจุบันการสอนศีลธรรมจึงเปลี่ยนไปโดยเปลี่ยนชื่อใหม่เป็นวิชาจริยศึกษา
สังกัดในกลุ่มวิชาสร้างเสริมลักษณะนิสัยสำหรับหลักสูตรประถมศึกษา วิชา ส. 321 ชีวิตและ
งานของบุคคลตัวอย่าง ในกลุ่มสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และวิชา ส. 402 สังคม
ศึกษาอันมีเนื้อหาแนวเดียวกับจริยศาสตร์ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

เนื้อหาเปลี่ยนจากการสอนศีลธรรมของพุทธศาสนาโดยตรงมาเป็นเนื้อหาในเชิง
จริยศาสตร์มากขึ้น นั่นคือเน้นด้านเหตุผลในการตัดสินใจดีและความชั่ว ทั้งในแง่ปรัชญา
ศาสนา สภาวะเศรษฐกิจและสังคมมากขึ้นกว่าการให้จดจำหลักศีลธรรมแต่เพียงอย่างเดียว

นอกจากจัดสอนเป็นรายวิชาแล้ว หลักสูตรใหม่ยังต้องการให้วิชาต่าง ๆ ได้มีส่วน
ช่วยในการสร้างเสริมจริยธรรมด้วย ดังจะเห็นจุดหมายและจุดประสงค์ของหลักสูตร และวิชาที่ได้

กล่าวมาแล้วแต่ต้น อีกทั้งยังจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่อยู่ในรูปของชุมชนและวาระสำคัญทางศาสนา เพื่อให้การสร้างเสริมจริยธรรมของวิชาต่าง ๆ ได้ประสบผลสำเร็จมากขึ้น ส่วนจะมากขึ้นเพียงใดหรือไม่คงต้องขึ้นอยู่กับครูว่าจะดำเนินบทบาทของตนเองอย่างไร (ศักดิ์ชัย, 2525 : 92 - 96)

วิธีสอนและวิธีเสริมสร้างจริยธรรมแบบต่าง ๆ

สมน อมรวิวัฒน์ (2513 : น. 97 - 125) กล่าวถึงวิธีสอนจริยธรรมที่สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2528 : น. 11 - 16) สรุปได้ดังนี้

1. สอนโดยการบรรยายหรืออธิบาย ครูควรใช้ภาษาที่ง่าย ใช้อุปกรณ์ประกอบการสอนทุกครั้งการสอน อุปกรณ์การสอนอาจมีได้ทั้งประเภทสัญลักษณ์ ชาว หนังสือพิมพ์ เหตุการณ์ และบุคคล
2. สอนโดยการตั้งปัญหา โดยครูและนักเรียนร่วมกันตั้งปัญหาที่สนใจอยากรู้หรืออยากทราบคำตอบเกี่ยวกับเรื่องที่จะเรียน แล้วช่วยกันหาคำตอบ ซึ่งอาจจะแบ่งกลุ่มหาคำตอบหรือจะช่วยหาคำตอบด้วยวิธีอื่น ๆ ก็ได้ตามความเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น ครู นักเรียน ตลอดจนเนื้อหา
3. สอนโดยการให้ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงหรือหาคำตอบเอง โดยการจำแนกหัวข้อให้นักเรียนค้นคว้าหาคำตอบเอง โดยการกำหนดหัวข้อให้นักเรียนค้นคว้าหาคำตอบ หาข้อเท็จจริง อาจแบ่งนักเรียนออกเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล แล้วให้ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงนั้น ๆ
4. สอนโดยการไปสัมภาษณ์ผู้มีความรู้และผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน อาจรวมไปทั้งห้องหรือแบ่งเป็นกลุ่มตามความเหมาะสม
5. สอนโดยการสังเกต โดยให้นักเรียนสังเกตงานพิธีทางศาสนา ประเพณี มารยาทต่าง ๆ โดยให้นักเรียนไปร่วมงานที่เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน
6. สอนโดยเชิญวิทยากรผู้มีความรู้มาบรรยายเกี่ยวกับเรื่องที่เรียน
7. สอนโดยให้นักเรียนเล่าเรื่องและประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน
8. สอนโดยให้เรียงความปากเปล่าเรื่องที่เรียน
9. สอนโดยวิจารณ์ข่าวและเหตุการณ์ที่น่าสนใจ และเกี่ยวข้องกับจริยธรรม

10. สอนโดยให้เขียนคำบรรยายประกอบภาพ
11. สอนโดยแสดงบทบาทประกอบเรื่องหรือบทบาทสมมติ
12. สอนโดยใช้บัตรคำฝึกการเรียนรู้และอ่านคำยาก
13. สอนโดยใช้เพลงประกอบการเรียนหรือกิจกรรมจากเนื้อเพลง
14. สอนโดยให้ทำสมุดภาพหรือสมุดศัพท์เกี่ยวกับเรื่องที่เรียน
15. สอนโดยเล่นนิทานประกอบ
16. สอนโดยให้ฝึกภาคปฏิบัติ ปฏิบัติจริง เช่น มารยาทต่าง ๆ

ทิสนา แชนมณี (2522 : 228 - 231) ได้กล่าวถึงการสอนจริยธรรมโดยการใช้กลุ่มสัมพันธ์ ซึ่งมี 4 ระยะคือ

1. **ชั้นลงมือปฏิบัติ (Active Participation)** เป็นขั้นที่สมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมที่ครูเป็นผู้จัดเตรียมไว้ให้ ในขั้นนี้เมื่อนักเรียนได้มีส่วนร่วมโดยมีการลงมือปฏิบัติด้วยตนเองแล้ว เขาจะเกิดส่วนร่วมทางด้านร่างกาย และอารมณ์ ความรู้สึก รวมทั้งเกิดความเข้าใจตนเองอันจะนำไปสู่การค้นพบ (discovery) สิ่งที่เรียนรู้ด้วยตนเอง

2. **ชั้นวิเคราะห์ (Analysis)** ขั้นที่สำคัญที่สุดคือ การให้ผู้เรียนได้วิเคราะห์ถึงสิ่งที่ได้กระทำลงไป โดยครูจะตั้งคำถามว่า อะไร ทำไม และอย่างไร เพื่อให้ผู้เรียนสามารถรวบรวมสิ่งต่าง ๆ ทั้งด้านความรู้และการมีส่วนร่วมทางด้านอารมณ์ ให้รวมกันเข้าเป็นจุดเดียว เพื่อให้ได้แนวความคิด (Concept) หรือแก่นของเรื่องที่เรียนนั้น

3. **ชั้นนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้ (Application)** เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้ก้าวหน้าไปอีกขั้นหนึ่ง คือสามารถเชื่อมโยงสิ่งที่ได้เรียนตามข้อ 2 มาใช้ในการแก้ปัญหาที่ประสบในชีวิตประจำวัน ทั้งของตนเองและผู้อื่น คำถามที่ครูใช้ในขั้นนี้คือ “เพื่ออะไร” หรือ “เพื่อใคร” เป็นต้น

4. **ชั้นประเมินผล (Evaluation)**

เมธี ปิรันธานนท์ (2525 : น. 54 - 59) ได้กล่าวถึงเทคนิคการสอนจริยศึกษาดังนี้

1. **การจัดกลุ่มคิดปัญหาและแก้ปัญหา** แบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มและจัดเป็นคู่ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายคิดปัญหา อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายคิดหาทางแก้ไข โดยกลุ่มจะพิจารณาร่วมกัน

2. การใช้ข่าวจากหนังสือพิมพ์สอนจริยธรรม การสอนนี้ครูต้องเป็นผู้เก็บรวบรวมข่าว เหตุการณ์ และเนื้อหาของข่าวนี้ แสดงให้เห็นผลของการประกอบกรรมดี กรรมเลว แล้วนำข่าวนั้นมาตั้งปัญหาให้นักเรียนอภิปรายทุกคน มีโอกาสแสดงความคิดเห็น วิचारณ์และพิจารณาเหตุผลที่ถูกต้อง วิธีสอนเช่นนี้จะช่วยให้นักเรียนรู้จักคิด มีเหตุผลและเข้าใจผลแห่งการกระทำได้ดียิ่งขึ้น

หลักการสอนจริยธรรมในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ

1. หลักการสอนจริยธรรมในโรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ

โรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ เป็นโรงเรียนที่จัดการเรียนการสอนให้เด็กที่มีความบกพร่องทางการได้ยิน หลักการสอนจริยธรรมที่ครูนำมาใช้มีดังนี้

- ใช้หลักการสอนแบบ Demonstrate หรือการสอนแบบสาธิต เป็นหลักโดยครูกระตุ้นให้เด็กพัฒนาตนเองในด้านคุณธรรม จริยธรรม ให้รู้จักตนเองและการปฏิบัติตัวให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

- ครูประจำชั้นเป็นผู้อบรม สั่งสอน และมีครูที่สอนวิชาพิเศษอื่น ๆ ช่วยดูแล และปฏิบัติตัวเป็นตัวอย่างให้นักเรียนดูและปฏิบัติตาม เช่น การไหว้ การขอโทษ การส่งงาน การเดิน การนั่ง มารยาททั่ว ๆ ไป การนั่งสมาธิ

- ภาษาที่ใช้ ใช้ภาษามือ การสะกดด้วยนิ้วมือ การอ่านริมฝีปาก

- การสอนไม่เน้นให้เขียนได้แต่ให้นักเรียนดูและสื่อกับผู้อื่นได้

- การใช้สื่อการสอนซึ่งส่วนใหญ่จะผลิตเองและมีศูนย์สื่อให้บริการ

- การอธิบายนามธรรมเป็นเรื่องยาก ครูจะใช้บทบาทสมมติ หรือกรณีตัวอย่างต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู

- จัดกิจกรรมเสริม เช่น การประกวดมารยาท ประกวดการปฏิบัติตัวในลักษณะต่าง ๆ ในสังคม ประกวดความสะอาด โดยคัดเลือกตัวแทนเข้ามา

- จัดการอบรมจริยธรรมโดยครูเวรประจำวันในตอนเช้าแถวตอนเช้า

จะเห็นได้ว่าหลักการสอนจริยธรรมของโรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ เป็นการเรียนรู้ จากของจริง ใช้วิธีการสาธิต ทักษะศึกษา เพื่อให้เด็กเข้าใจถึงสภาพความรู้สึกจริงตามธรรมชาติ ครูเป็นสื่อกลางในการสอน ความสามารถในการสาธิต การอธิบายและการใช้อุปกรณ์การสอน เป็นเรื่องสำคัญ

ครูจะสอนในสิ่งที่มีความสัมพันธ์โดยตรงกับความสนใจ ความต้องการของเด็ก ยึด เด็กเป็นศูนย์กลาง ความรู้ของครูเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เด็กมีประสบการณ์เท่านั้น การที่เด็ก จะเกิดประสบการณ์ได้ครูต้องให้โอกาสเด็กในการแก้ปัญหาวิชานั้น ๆ..... (ภิรมย์ ทับทิมเทศ, 2537 : 5)

2. หลักการสอนจริยธรรมในโรงเรียนโสตศึกษา ชลบุรี

โรงเรียนโสตศึกษา ชลบุรี จัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กที่มีความบกพร่องทาง การได้ยินเช่นเดียวกับโรงเรียนโสตศึกษาทุ่งมหาเมฆ มีหลักการสอนดังนี้

- จัดการเรียนการสอนให้ยืดหยุ่นตามเหตุการณ์และสภาพท้องถิ่น โดยให้ท้องถิ่น พัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอนในส่วนที่เกี่ยวกับท้องถิ่นตามความเหมาะสม
- ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้สอดคล้องกับความสนใจ และสภาพชีวิตจริงของผู้เรียน และให้โอกาสเท่าเทียมกันในการพัฒนาตนเองตามความสามารถ
- ให้มีความสัมพันธ์ เชื่อมโยง หรือบูรณาการ ทั้งภายในกลุ่มประสบการณ์และ ระหว่างประสบการณ์ให้มากที่สุด
- เน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดอย่างมีเหตุผลและสร้างสรรค์ และกระบวนการกลุ่ม
- ให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริงมากที่สุด และเน้นให้เกิดความคิดรวบยอดในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ
- จัดให้มีการศึกษา ติดตาม และแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง
- สอดแทรกการอบรมด้านจริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ในการจัดการเรียน การสอน และกิจกรรมต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ

- ปลุกฝังค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน เช่น ขยัน ซื่อสัตย์ ประหยัด อดทน มีวินัย รับผิดชอบ ฯลฯ ควบคู่ไปด้วย
- จัดสภาพแวดล้อมและสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการปฏิบัติจริงของผู้เรียน

(ฐาปณีย์ ศักดาภูวนันท์, 2537 : 8)

3. หลักการสอนจริยธรรมในโรงเรียนโสตศึกษา จังหวัดนนทบุรี

โรงเรียนโสตศึกษา จังหวัดนนทบุรี จัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กบกพร่องทางการได้ยิน หลักการสอนที่ครูนำมาใช้สอนนักเรียนโสตศึกษา จังหวัดนนทบุรี ของการสอนวิชาจริยศึกษา คือ ยึดครูเป็นศูนย์กลางในการสอน

1. ครูต้องพร้อมในด้านความรู้ทางวิชาการ มีจริยธรรมในตัวครูเป็นแบบอย่างของนักเรียน ครูต้องเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้โดยยึดหลักเนื้อหาวิชาตามที่กระทรวงกำหนด โดยการถ่ายทอดเนื้อหาที่ถูกกำหนดไว้ตามหลักสูตรแต่ครูต้องนำมายืดหยุ่นในการสอนเองตามความเหมาะสม ในการจัดการเรียนให้ผู้เรียนได้เข้าใจในเนื้อหาวิชาเพื่อจะได้นำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เพราะวิชาจริยศึกษาเป็นวิชาที่ดูผลการเรียนการสอนของผู้เรียนได้หลังจากได้เรียนไปแล้วว่ามีความเข้าใจหรือไม่จากความประพฤติ ครูต้องสังเกตพฤติกรรม

2. ครูเป็นผู้ถ่ายทอดเนื้อหาวิชาให้ผู้เรียนได้เข้าใจให้มากที่สุด ในบางครั้งครูต้องพยายามโยงจากนามธรรมให้เป็นรูปธรรมก่อนแล้วถึงโยงไปหานามธรรม เช่น ใช้การแสดงละคร เช่น เรื่องความกตัญญูทเวทและผู้ไม่มีความกตัญญูให้เห็นชัด แล้วถามนักเรียนว่าใครมีความกตัญญู (คือใครเป็นคนดี คนไม่ดี) แล้วถึงโยงมาหาคำว่า กตัญญูทเวท หมายถึงอะไร อย่งไร นักเรียนก็จะเข้าใจตามรูปธรรมก่อนไปหานามธรรม

3. ครูพยายามให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนและกล้าแสดงออก ปฏิบัติตามขณะที่ครูแนะนำ เช่น ครูกำหนดให้นักเรียนเป็นตัวละครในเรื่องที่จะจัดแสดง สร้างความเข้าใจในบทเรียนตามข้อ 2. นักเรียนกล้าแสดงออกและเข้าใจคำแนะนำของครูได้

4. ครูเป็นผู้นำนักเรียน เพราะนักเรียนมีความบกพร่องทางการได้ยิน จึงต้องใช้สายตาองครุ ครูต้องแนะนำ สอนให้นักเรียนเข้าใจด้วยสายตา การสังเกตครุ

5. ครูมีหลักในการสอน มีความยุติธรรมกับนักเรียน และพยายามถ่ายทอดภาษา มือให้นักเรียนเกิดความเข้าใจให้มาก พูดให้ชัดเจน เพราะนักเรียนต้องสังเกตคำพูด ท่าทาง ภาษามือของครู

ตามที่ได้กล่าวถึงหลักการสอนของครูโรงเรียนโสตศึกษา จังหวัดนนทบุรี มาแล้วนั้น สามารถกล่าวได้ว่าการสอนของครูใช้หลักการสอนตามแบบของ **ซาร์ตถนิยม** คือ

1. ครู คือแม่พิมพ์ ครู คือผู้ถ่ายทอดความรู้และบุคลิกภาพ เป็นสื่อกลางระหว่าง ความรู้ที่ให้จากตำรากับนักเรียน ครูต้องได้รับการอบรมวิชาชีพทางการศึกษาอย่างดี มีความเชี่ยวชาญในความรู้อย่างกว้างขวาง และยิ่งการสอนเป็นแบบยึดครูเป็นศูนย์กลาง ครูจึงเป็นผู้มี อิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเด็กเป็นอันมาก

2. ครูเป็นผู้เชื่อมโยงโลกผู้ใหญ่ภายนอกกับโลกของเด็กเข้าด้วยกัน ครูจึงเหมาะสม ที่จะเป็นผู้ดำเนินการสร้างพัฒนาการให้แก่เด็กมากกว่าที่จะให้เด็กนำตัวของตัวเอง

3. ครูเป็นผู้บรรยายเนื้อหาวิชาเป็นสำคัญในการสอน วิธีสอนจึงนิยมการบรรยาย และฝึกฝนการทำแบบฝึกหัดให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเนื้อหามากขึ้น

4. ครูเป็นบุคคลที่มีความสำคัญเพราะเป็นผู้มีประสบการณ์ ได้รับการถ่ายทอด ความรู้เนื้อหาวิชาที่ถูกต้องเหมาะสมพร้อมถ่ายทอดให้แก่ผู้เรียน

ดังนั้น ผู้สอนจึงเป็นผู้กำหนดสิ่งต่าง ๆ เองทั้งหมดทั้งด้านเนื้อหาและกิจกรรม และ ผู้เรียนมีหน้าที่ทำตามคำสั่งสอนครู พยายามทำความเข้าใจในเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ที่ผู้สอนกำหนด เพื่อประโยชน์ต่อชีวิตในอนาคต ปรัชญาการศึกษาลัทธินี้มุ่งให้ผู้เรียนพยายามพากเพียรฝึกฝน ตนเองมาก มีความอดทนมากกว่าที่จะเรียนตามความสนใจหรือให้แสดงออกแต่ฝ่ายเดียว (นิตยา นุราชชาติ, 2537 : 34 - 35)

4. หลักการสอนจริยธรรมในโรงเรียนปัญญาภูมิกร

โรงเรียนปัญญาภูมิกร จัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปัญญาอ่อน หลักการสอน จริยธรรมที่ครูนำมาใช้ในการสอนนักเรียนจะต้องมีการปรับพฤติกรรมซึ่งสำคัญต่อการสอนเด็ก ปัญญาอ่อนมาก การใช้แรงเสริมทางด้านบวกจะได้ผลทางพฤติกรรมที่ดีกว่าทางลบ เช่น การให้

รางวัล คำชมเชย ฯลฯ แก่เด็กที่มีพฤติกรรมดี และทำงานหรือช่วยเหลือในงานกลุ่มได้สำเร็จเป็น การเพิ่มพลังและให้กำลังใจในการแสดงพฤติกรรมที่ดีนั้นต่อไป

หลักการสอนจริยธรรม

- ครูต้องวิเคราะห์พฤติกรรมของนักเรียนก่อนจะเริ่มสอน และในขณะที่ทำการสอน ครูต้องสังเกตพฤติกรรมเป็นระยะ
- ตั้งเป้าหมายในการสอน เด็กพิเศษควรจะได้รับ การอบรมทางจริยธรรม เพื่อให้ เป็นคนที่มีค่าและมีมารยาทดีงาม ตลอดจนได้รับความเชื่อมั่นในสังคม.....
- ตั้งจุดประสงค์ในการเรียนรู้ เพื่อเป็นแนวทางที่จะทำให้นักเรียนปรับพฤติกรรม ที่เหมาะสมแก่สภาพที่เป็นจริงถึงแม้ว่าเด็กแต่ละคนจะมีวุฒิภาวะต่างกันก็ตาม แต่ต้องมีเกณฑ์ ระดับหนึ่งที่เขาต้องทำให้ถึงเกณฑ์ที่ตั้งไว้
- การแยกย่อยงาน เป็นการสังเกตดูพฤติกรรมที่ครูเริ่มสอนให้เด็กมีพฤติกรรม ก้าวร้าว ไม่สุภาพอ่อนน้อม หรือไม่ช่วยงานกลุ่ม ครูต้องสังเกตและทำการปรับปรุงพัฒนาของ เด็กแต่ละคน ซึ่งเป็นเรื่องยากพอสมควร
- การจัดกิจกรรมร่วมกันในการทำงานให้มีน้ำใจแก่หมู่คณะ ช่วยกันทำงานอย่าง เต็มที่ไม่เอาเปรียบใคร
- ให้เด็กเป็นศูนย์กลางในการสอน มีกิจกรรมที่มุ่งให้เด็กมีปฏิสัมพันธ์ วิธีการสอน จึงมักจะใช้วิธีการแก้ปัญหา วิธีการสอนแบบโครงการแบ่งกลุ่มและแบบหน่วย ให้เด็กมีความ กระตือรือร้นและสนใจเรื่องความรู้ใหม่ ๆ มีประสบการณ์และสร้างเสริมบรรยากาศในการอบรม มารยาทและจริยธรรมที่ดีงาม

(นพพร ไชยกุล, 2537 : 12)

5. หลักการสอนจริยธรรมในโรงเรียนศรีสังวาลย์

โรงเรียนศรีสังวาลย์ จัดการเรียนการสอนให้กับคนพิการ หลักการสอนจริยธรรมใน โรงเรียนศรีสังวาลย์ มีวิธีการดังนี้

- การเล่านิทาน การร้องเพลง หรือการวาดภาพ
- การเล่นเกมหรือการเล่นสมมติ

- การเล่นเกมสเพื่อฝึกนิสัย
- การอธิบายจากตัวอย่างที่เกิดขึ้น
- การสร้างสถานการณ์จำลองเพื่อซักซ้อม

ฯลฯ

และต้องยึดหลักว่า การสอนจริยศึกษานั้นต้องกระทำบ่อย ๆ ฝึกบ่อย ๆ เต็มหรือแนะนำบ่อย ๆ เท่าที่โอกาสจะมี แม้ว่าจะไม่ใช่เป็นเวลาสอนจริยศึกษาก็ตาม การที่บุคคลจะกระทำสิ่งใดบ่อย ๆ จนติดเป็นนิสัยนั้นถ้าวิเคราะห์ดูจะพบว่ามีองค์ประกอบใหญ่ ๆ อยู่ 3 ประการคือ

1. แรงจูงใจ (Motivative) ซึ่งกระตุ้นให้บุคคลอยากกระทำ
2. ตัวเสริมกำลัง (Rienforcement) เป็นผลที่ช่วยให้ผู้กระทำเกิดกำลังใจอยากกระทำต่อ หรือเกิดความท้อถอยไม่อยากทำต่อไป คือถ้าทำแล้วเกิดความสำเร็จได้ผลพอใจ เรียกว่าตัวเสริมกำลังด้านบวก แต่ถ้าทำแล้วได้รับความล้มเหลวไม่ได้ผลเป็นที่พอใจ เรียกว่าตัวเสริมกำลังด้านลบ

3. ความคงเส้นคงวา (Concistency) การที่บุคคลได้รับบทเรียนทุกครั้งเหมือนกับทำให้พฤติกรรมคงรูปมั่นคงและรวดเร็ว

หลักจริยธรรมต่างๆ ที่จะปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนส่วนใหญ่จะมีลักษณะเป็นนามธรรม ทำให้ยากแก่การเข้าใจ ฉะนั้น “ครูจึงควรใช้อุปกรณ์การสอนช่วย” เพื่อโยงนามธรรมทั้งหลายให้เป็นรูปธรรมที่นักเรียนสามารถจะเรียนรู้และเข้าใจได้ง่ายเข้า

จากคำแนะนำครูผู้ทำหน้าที่จริยศึกษา ซึ่งสภาสังคมสงเคราะห์แห่งประเทศไทย ได้รวบรวมไว้จากผลการประชุมครูสอนจริยศึกษาทั่วประเทศ มีดังนี้

การสอนจริยศึกษาเป็นการสอนที่เน้นเชิงปฏิบัติ จะต้องทำอย่างสม่ำเสมอและสอนในทุกโอกาสตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและนำไปสอนให้สัมพันธ์กับกลุ่มอื่นให้มากที่สุด โดยยึดหลักการสอนทั่วไป ดังต่อไปนี้

1. สอนจากสิ่งที่รู้แล้วไปยังสิ่งที่ไม่รู้
2. สอนจากสิ่งที่เข้าใจง่ายไปหาสิ่งที่ซับซ้อน
3. สอนจากสิ่งที่มีตัวตนไปหาสิ่งไม่มีตัวตน
4. สอนจากวิธีวิเคราะห์ไปหาวิธีสังเคราะห์

5. สอนให้เป็นไปตามธรรมชาติ
  6. สอนโดยวิธีใช้เหตุผลให้เหมาะสมกับจิตใจเด็ก
  7. สอนจากสิ่งจำเพาะไปหาสิ่งทั่วไป
  8. สอนจากสิ่งที่ได้พบเห็นไปหาเหตุผล
  9. สอนให้ผ่านประสบการณ์
  10. สอนตามความสามารถของเด็ก
  11. สอนให้เรียนจากการกระทำ
  12. สอนจากปัญหาจริง ๆ
  13. สอนโดยวิธีให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเรียน
  14. สอนโดยวิธีแนะและช่วยยู่ให้เด็กได้ใช้การสังเกต พิจารณาค้นคว้าหาเหตุผล และสรุปคำตอบด้วยตนเอง
  15. สอนโดยใช้อุปกรณ์การสอน
  16. สอนตามหลักการวิทยาศาสตร์
  17. สอนให้รู้จักการวัดผลให้ตัวเอง
  18. สอนให้สัมพันธ์กับความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวัน
  19. สอนให้มีกิจกรรมต่าง ๆ
  20. สอนให้เด็กได้รับความสำเร็จตามธรรมชาติ
  21. สอนให้สัมพันธ์กับวิชาอื่น ๆ
- (วีระศักดิ์ สอดศรี, 2537 : 19 - 21)

4.3 การพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ

การพัฒนาจริยธรรมนั้นเป็นการสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นอย่างแนบแน่นเป็นคุณสมบัติของตัวเอง เป็นการสร้างมโนธรรมให้เกิดขึ้นด้วยความเห็นดีเห็นชอบของผู้ประพฤติเอง แต่ก็จะต้องใช้เวลานานในขบวนการพัฒนาจริยธรรมนั้น ๆ (พนัส หันนาคินทร์, 2525 : 93) การพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ หมายถึงการสร้างจริยธรรมให้เกิดขึ้นอย่างแนบแน่น

ที่ครูจะต้องเป็นผู้สร้างมโนธรรมให้เกิดขึ้นด้วยความเห็นดีเห็นชอบของเด็กพิเศษที่ดึกว่าอยู่ในโรงเรียนการศึกษาพิเศษ

การพัฒนาจริยธรรมนั้น ในสมัยโบราณสังคมไทยได้ให้สถาบันบ้าน วัด และวัง เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาจริยธรรม บ้านเป็นโรงเรียนแรกของเด็กหญิงเด็กชายที่ให้การศึกษายกย่องวัฒนธรรมของสังคม และมีบทบาทในการอบรมส่งเสริมจริยธรรมของเด็กมาแต่เริ่มต้นจนเติบโตใหญ่ บิดามารดาหรือผู้ปกครองซึ่งเป็นพุทธศาสนิกชนซึ่งได้รับเอาคติธรรมทางพระพุทธศาสนาเข้าเป็นพื้นฐานทางความคิดและพฤติกรรมตามปกติวิสัยของมนุษย์ เพราะในสังคมไทยร้อยละ 95 ของพลเมืองทั้งประเทศเป็นพุทธศาสนิกชน จะเป็นผู้ทำหน้าที่ให้การอบรมทางด้านศีลธรรมจรรยา และให้ความรู้ในด้านต่าง ๆ โดยที่บิดามารดาและญาติผู้ใหญ่จะสั่งสอนบุตรธิดาและเด็กในปกครองของตนให้รู้จักผิดชอบ ชั่วดี และการประพฤติปฏิบัติที่ดีที่ถูกต้องไปตามลำดับวัย ในวันสำคัญทางศาสนาผู้ใหญ่จะนำเด็กไปทำบุญที่วัด ได้ฟังธรรมจากพระภิกษุเป็นการไปรับจริยศึกษาจากวัด จากพระทั้งเด็กและผู้ใหญ่ (ข้าเสือง วุฒิจันทร์, 2524 : 14 - 15)

เด็กชายเมื่อโตขึ้นจะต้องเข้ารับการศึกษาคือที่วัด ซึ่งการศึกษาที่วัดนี้จะมีพระเป็นผู้สอน วิชาที่สอนส่วนใหญ่จะเป็นทางด้านจริยศึกษา ศีลธรรม จรรยา มารยาท ฯลฯ ส่วนเด็กหญิงก็รับการศึกษาต่อบ้านจนแต่งงานมีครอบครัว สำหรับกุลบุตรกุลธิดาของเจ้านายและขุนนางก็ได้รับการศึกษาต่อที่วังเพื่อรับราชการต่อไป ในบรรดา 3 สถาบันนี้ วัดเป็นสถาบันที่สำคัญที่สุดเพราะเป็นศูนย์กลางของสังคมไทยในทุกๆ ด้าน ตามที่กล่าวมานี้จะเห็นว่าการศึกษาในสังคมไทยในสมัยโบราณเป็นการศึกษาทางด้านจริยธรรมมากกว่าการศึกษาทางด้านอื่น ๆ

ต่อมาในสมัยการปฏิรูปการศึกษา (รัชสมัยของสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นต้นมา) การศึกษาเริ่มมีระบบมีแบบแผนขึ้น มีหลักสูตรแน่นอน หน้าที่พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กในสังคมไทยก็คือเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กในสังคมไทย คือ การจัดจริยศึกษา เป็นการสร้างคุณลักษณะของพลเมืองที่มีคุณธรรม บุคลิกภาพ อุปนิสัย และพฤติกรรมที่เป็นคนดีมีศีลธรรมตามความต้องการของประเทศ (กนกพร โพธิผล, 2533 : 11) และในแผนการศึกษาแห่งชาติ ปี พ.ศ. 2520 ก็ยังมีความมุ่งหมายเน้นในเรื่องคุณธรรม การสร้างจริยธรรมให้แก่เด็กไทย และได้เน้นถึงคุณลักษณะที่พึงงามของบุคคลและ

ได้เร่งรัดในการที่จะปลูกฝังคุณลักษณะที่ดิงาม 10 ประการ ให้เกิดขึ้นในบุคลิกลักษณะนิสัยของ
คนไทยอย่างรีบด่วน และในหลักสูตรแต่ละระดับได้มีการจัดจรรยาศึกษา เพื่ออบรมพัฒนาจรรยา-
ธรรมแตกต่างกันไป เช่น ในหลักสูตรประถมศึกษา วิชาจรรยาศึกษาจัดอยู่ในกลุ่มวิชาสร้างเสริม
ลักษณะนิสัย ซึ่งในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยมีขอบเขตครอบคลุมการพัฒนาบุคลิกภาพใน
ด้านจรรยาธรรม ศิลปวัฒนธรรม การศึกษาและความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดย
สงบสุขเป็นสำคัญ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นไม่มีรายวิชาที่สอนจรรยาศึกษาโดยเฉพาะแต่ได้
มีการสอนสอดแทรกจรรยาศึกษาไว้ในทุกวิชาที่สอน โดยเฉพาะในกลุ่มวิชาสังคมและกิจกรรมซึ่งได้
กำหนดไว้ให้โรงเรียนต้องจัดกิจกรรม ในเวลา 1 คาบต่อสัปดาห์ ในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอน
ปลายได้มีการจัดเกี่ยวกับจรรยาศึกษาไว้ในวิชาบังคับ ส. 401 สังคมศึกษา และจัดให้มีกิจกรรมเพื่อ
ส่งเสริมการเรียนในหลักสูตรให้กว้างขึ้นเพื่อสนองความสนใจและเพื่อส่งเสริมการพัฒนา
บุคลิกภาพและสร้างเสริมอุปนิสัยอันดีงามของนักเรียนอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 คาบ เรียนทุกภาค
(สุรพงษ์ ปณาทกุล อ้างถึงใน กนกพร โพธิผล, 2530 : 13)

โรงเรียนการศึกษาพิเศษเป็นสถาบันสำคัญสถาบันหนึ่งในการพัฒนาจรรยาธรรมให้แก่
เด็กที่มีความบกพร่องประเภทต่าง ๆ โดยที่โรงเรียนได้ดำเนินการพัฒนาจรรยาธรรมให้แก่นักเรียน
พิเศษในรูปแบบอย่างหนึ่งคือ การเปิดสอนวิชาจรรยาศึกษา และในรูปของหลักสูตรแฝงคือ การจัด
กิจกรรมเสริมหลักสูตร เพื่อพัฒนาจรรยาธรรมให้แก่นักเรียน ในการเรียนการสอนจรรยาศึกษาเพื่อ
พัฒนาจรรยาธรรมของนักเรียนจึงมีความสำคัญอย่างมาก ดังนั้นในการเรียนการสอนจรรยาศึกษา
ครูควรมีหลักเกณฑ์ในการสอนเพื่อให้เกิดการพัฒนาจรรยาธรรม ดังที่มิ้นการศึกษาได้เสนอไว้ดังนี้
(ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, 2524 : 76 - 158)

1. การจัดเนื้อหาและประสบการณ์เข้าในบทเรียน ควรเน้นให้นักเรียนได้รับการ
พัฒนาความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติที่เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน นอกจากนั้นเนื้อหาของหัวข้อ
จรรยาธรรมควรสอนให้ครอบคลุมเนื้อหาของหัวข้อจรรยาธรรมสำหรับชั้นหรือระดับการศึกษานั้น
ทั้งหมด และจัดให้เหมาะสมกับความสามารถ ความรู้ และความสนใจของนักเรียน และให้สอดคล้อง
กับความต้องการของสังคม

2. ในการสอนจริยศึกษาสำหรับชั้นหนึ่ง ๆ ควรแยกชั่วโมงเป็นวิชาโดยเฉพาะหรือถ้ามีความจำเป็นจัดไม่ได้ ก็ควรให้สอดแทรกอยู่กับวิชาอื่นก็ได้ และควรให้ต่อเนื่องกับความรู้เดิมของนักเรียน

3. วิธีการสอนจริยศึกษา ซึ่งเป็นวิธีการหรือวิถีทางหรือกิจกรรมซึ่งครูอาจารย์เป็นผู้จัด ควรได้จัดเตรียมเอาไว้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อใช้เป็นทางนำนักเรียนไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางแห่งการสอนจริยศึกษา ซึ่งได้แก่การเรียนรู้จริยธรรม ซึ่งวิธีสอนจริยศึกษาที่ดีคือ วิธีสอนที่ช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้มากที่สุด และการสอนจริยศึกษาให้ได้ผลดีครูควรเลือกใช้วิธีสอนหรือกิจกรรมหลาย ๆ อย่าง ทั้งนี้โดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับโอกาส สภาพบทเรียน เนื้อหาและหัวข้อจริยธรรมแต่ละบท

4. การประเมินผลการจัดและการสอนจริยศึกษา ต้องสอดคล้องกับความมุ่งหมายของจริยศึกษาคือ การพัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ และพฤติกรรมของนักเรียน ซึ่งการประเมินผลทางจริยศึกษานั้นจะต้องเป็นกระบวนการต่อเนื่องกับการพัฒนาการเรียนการสอน คือ จากการอบรม สั่งสอน และปลูกฝังนักเรียนมากระยะหนึ่ง จะต้องมีการประเมินผลว่านักเรียนได้พัฒนาบุคลิกภาพ เจตคติ พฤติกรรม และการเรียนรู้ทางด้านจริยศึกษาไปแค่ไหน เพียงไร ทั้งรายบุคคลและเป็นกลุ่ม มีปัญหาที่จะต้องได้รับการแนะแนวและซ่อมเสริมอย่างไร ก็จะได้ดำเนินการจัดและสอนนักเรียน นักศึกษาคนนั้น กลุ่มนั้น ซึ่งวิธีการดำเนินการประเมินผลนั้นควรจะมีการประเมินผลก่อนเริ่มเรียนเพื่อทราบความพร้อมพื้นฐานของนักเรียน ประเมินผลระหว่างเรียนเพื่อปรับปรุงการเรียนการสอน ประเมินผลเมื่อจบสิ้นการเรียนตอนหนึ่ง ๆ เพื่อทราบผลสัมฤทธิ์ของการเรียน

5. ในการเรียนการสอนจริยศึกษาควรจัดให้มีอุปกรณ์การสอนจริยศึกษา เพื่อเป็นเครื่องช่วยในการจัดและสอนจริยศึกษาในโรงเรียน และช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ เข้าใจในสิ่งที่เป็นนามธรรม เกิดการมีคุณธรรม บุคลิกลักษณะ พฤติกรรมตามคุณลักษณะที่กำหนด ซึ่งสื่อในการเรียนจริยศึกษานั้น ได้แก่ กิจกรรม วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ หรือบุคคลในสังคม

6. การจัดจรรยาศึกษาเพื่อพัฒนาจรรยาธรรมในรูปของหลักสูตรแบ่งโดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้น จะต้องมีการวางวัตถุประสงค์ของกิจกรรมที่จัดขึ้น วิธีดำเนินการจัดกิจกรรมด้านจรรยาศึกษาหรือเพื่อเป็นการสอดแทรกจรรยาศึกษาลงไป ขอบข่ายและประเภทของกิจกรรมต่าง ๆ ที่จะจัดขึ้น นอกจากนั้นจะต้องมีการประเมินผลการจัดกิจกรรมด้านจรรยาศึกษาซึ่งทำได้โดยสังเกตจากพฤติกรรมของนักเรียนที่เข้าร่วมก็ได้

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ข้อเสนอแนะถึงวิธีการเรียนการสอนจรรยาศึกษาเพื่อช่วยให้การพัฒนาจรรยาธรรมได้ประสบความสำเร็จ เช่น

มันส์ รัตนติลก ณ ภูเก็ต (2521 : 4) ได้ให้แนวคิดและข้อเสนอแนะในการจัดการเรียนการสอนจรรยาศึกษาที่จะทำให้การพัฒนาจรรยาธรรมประสบความสำเร็จคือ

1. จะต้องมีกิจกรรมหลาย ๆ อย่างและเหมาะสมกับวัย ความสนใจ และสภาพแวดล้อม

2. จะต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอจนเป็นนิสัย

3. จะต้องมีเครื่องมือ สื่อในการที่จะช่วยครูและให้ครูได้รับการฝึกอบรมด้วย

4. ครูทุกคนในโรงเรียนตลอดจนผู้ปกครองจะต้องร่วมมือกัน

5. ต้องมีการประชุมปรึกษาหารือระหว่างผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อช่วยกันแก้ปัญหา

6. มีการยกย่อง ลงโทษ ชมเชย ให้รางวัลขอบคุณไป

จากการพัฒนาจรรยาธรรมให้แก่ นักเรียนในระบบการศึกษาในรูปแบบของการเปิดสอนเป็นวิชาและในรูปของหลักสูตรแบ่งโดยการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรนั้น ได้มีนักการศึกษาได้เสนอแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาจรรยาธรรมไว้มากมาย เช่น แนวคิด วิธีการสอน การประเมินผลจากการเรียนการสอน การใช้อุปกรณ์ การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่จะก่อให้เกิดการเรียนและการเสริมสร้างจรรยาธรรมหรือพัฒนาจรรยาธรรมให้เกิดขึ้นแก่เด็กในสังคมเป็นอย่างมาก (กนกพร โพธิผล, 2530 : 20)

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2522 : 50 - 59) กล่าวว่า การพัฒนาจรรยาธรรมทำได้หลายวิธีเช่น

1. การให้ความรู้ขั้นสูงขึ้น วิธีการฝึกฝนเด็กซึ่งใช้หลักเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นต่ำให้สามารถใช้เหตุผลในขั้นสูงขึ้นไปนั้น เริ่มจากการศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กตามทฤษฎีของเพียเจต์ นักจิตวิทยาได้ใช้วิธีการให้เหตุผลที่เหนือกว่าที่เด็กใช้ เพื่อให้เด็กได้ความรู้ขั้นสูงเกินกว่าที่ตนเองมีอยู่ เมื่อเด็กได้รับเหตุผลอันใหม่ เด็กจะนำความคิดเปรียบเทียบกับเหตุผลเดิมของตน ซึ่งจากการเปรียบเทียบนี้ เด็กจะเกิดความรู้ที่ขัดแย้งกันหรือเกิดการไม่สมดุลทางความคิดขึ้น ความไม่สมดุลนี้จะ เป็นเครื่องกระตุ้นให้เด็กมีการปรับปรุงโครงสร้างทางความคิดของตน เพื่อให้เกิดความสมดุลขึ้น ซึ่งจะช่วยให้เด็กเข้าใจและยอมรับเหตุผลในขั้นสูงกว่าขั้นของตนได้

2. ให้แสดงบทบาท การให้แสดงบทบาทเป็นตัวละครสำคัญในเรื่องที่มีปัญหาขัดแย้งทางจริยธรรม จะเป็นเครื่องช่วยให้เด็กมีความผูกพันใกล้ชิดกับปัญหาของตนเองในเรื่องเหมือนกับเป็นปัญหาของตนเอง ซึ่งจะทำให้เด็กมีความคิดกว้างขวางและเกิดความคิดความเข้าใจแตกต่างไปจากเดิม ไม่มียึดอยู่แต่ตนเอง

3. การใช้อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนให้เกิดความคล้อยตาม การใช้อิทธิพลของเพื่อนที่แสดงออกทางจริยธรรมในระดับเดียวกัน เด็กจะยึดถือเพื่อนเป็นแบบอย่างและคล้อยตามลักษณะของเพื่อน ๆ ไปได้โดยง่าย

4. การให้เลียนแบบจากตัวแบบ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ให้ผู้ถูกทดลองเห็น จะเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ผู้ถูกทดลองทำพฤติกรรมนั้น ๆ ตามตัวแบบได้ การจัดตัวแบบให้เป็นการให้ความรู้แก่ผู้ถูกทดลองได้วิธีหนึ่งนอกเหนือจากการให้แสดงบทบาทเพื่อรับคำแนะนำจากเพื่อน หรือการให้เพื่อนแสดงความคิดเห็นที่เหมือนกันเป็นเอกฉันท์ อันทำให้ผู้ถูกทดลองคล้อยตามกลุ่มเพื่อนได้มาก การจัดตัวแบบเพื่อให้เกิดการเลียนแบบเป็นวิธีที่นักจิตวิทยาเชื่อว่าเด็กจะเรียนรู้จากสังคมได้มากที่สุด และเป็นวิธีการที่ได้ก้อยากทำตามโดยไม่รู้สึกรังเกียจกำลังถูกชักจูง ผลที่เกิดขึ้นกับตัวแบบและลักษณะของตัวแบบเป็นสาเหตุสำคัญที่จะทำให้บุคคลกระทำพฤติกรรมหรือไม่ ตัวแบบมีอิทธิพล ทำให้เด็กคล้อยตามได้มากก็คือ ตัวแบบที่เป็นผู้ใหญ่กว่าตนและเป็นตัวแบบประเภทที่มีคุณสมบัติที่น่าสนใจหรือน่าเลื่อมใสและเป็นตัวแบบที่ได้กระทำพฤติกรรมที่ส่งเสริมคุณสมบัติของผู้เลียนแบบด้วย การเลียนแบบนั้นสามารถจะใช้ในการส่งเสริมการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมและทัศนคติเชิงจริยธรรมได้

ในด้านการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งส่วนใหญ่ใช้ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ เลอเรนซ์ โคลเบอร์ก (Laurence Kohlberg) พบว่า เด็กต่างระดับชั้น ต่างอายุจะมีพัฒนาการทาง จริยธรรมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในเรื่องการจัด วิธีการฝึกอบรม และการจัดการเรียน การสอนเพื่อพัฒนาจริยธรรมให้แก่ผู้เรียนซึ่งครูจะนำไปใช้ได้ ในด้านเกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง กับวิธีสอน ซึ่งเป็นการทดลองวิธีสอนแบบต่าง ๆ ได้แก่ การสอนแบบกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ การสอนที่เป็นการปฏิบัติ การใช้วิธีสอนอริยสัจสี่ พบว่า การพัฒนาและการสร้างจริยธรรมให้แก่ เยาวชนนั้น วิธีการที่ครูใช้สอนมีส่วนช่วยอยู่มากคือ ถ้าครูใช้วิธีสอนที่เหมาะสมก็สามารถพัฒนา และส่งเสริมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวเด็กได้เป็นอย่างดี เกี่ยวกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัญหาใน การสอนศีลธรรมในสถานศึกษาและปัญหาความประพฤติของนักเรียน พบว่า อุปสรรคต่าง ๆ ที่ ไม่ส่งเสริมให้การเรียนการสอนจริยศึกษาบรรลุเป้าหมายก็คือ ผู้บริหารและครูผู้สอนไม่มีความ เข้าใจเรื่องจริยศึกษาดีพอ จากข้อค้นพบดังกล่าวทำให้มีประโยชน์ต่อผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องควรได้ ทราบเพื่อหาทางแก้ไขและป้องกันความประพฤติของนักเรียน อันจะเป็นแนวทางในการส่งเสริม จริยธรรมให้แก่นักเรียนรวมทั้งผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้นำมาปรับปรุงแก้ไขในเรื่องการจัดการเรียนการ สอนจริยศึกษาต่อไป นอกจากนี้ยังพบว่าการอบรมเลี้ยงดูและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนมีผลต่อ ความประพฤติของนักเรียนคือ นักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและแบบเข้มงวด กวดขัน มีระดับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบปล่อยปละละเลย ในอีกประเด็นหนึ่ง ได้แก่ ฐานะทางเศรษฐกิจพบว่า มิได้มีผลทำให้การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม แตกต่างกันเลย ซึ่งตรงกันข้ามกับเรื่องเพศ พบว่า เพศมีอิทธิพลทำให้การให้เหตุผลเชิงจริยธรรม แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยดังกล่าวเป็นเครื่องหมายชี้สาเหตุของปัญหาความประพฤติของ นักเรียนว่าสืบเนื่องมาจากการเลี้ยงดูทางครอบครัวและสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ (กนกพร โพธิผล, 2530 : 34 - 35)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่แปด (พ.ศ. 2540 - 2544) (2540 : 18 - 19) กล่าวถึงการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพของคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีระเบียบ วินัย มีค่านิยมที่ดีงาม และมีจิตสำนึกที่รับผิดชอบต่อตนเองและสังคม โดยมีแนวทางการพัฒนา หลัก ดังนี้

1. การเสริมสร้างและพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และสุนทรียภาพทางจิตใจแก่คน
โดย

1.1 เสริมสร้างองค์ความรู้ของบุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแพร่ด้านคุณธรรม จริยธรรม ให้สามารถเป็นผู้นำทางด้านการพัฒนาจิตใจอย่างแท้จริง และมีความสามารถถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจสู่ประชาชนได้อย่างถูกต้อง

(1) พัฒนาระบบการเรียนรู้อิงพระภิกษุ สามเณร นักบวช ครู อาจารย์ ฯลฯ โดยปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาทั้งสายปริยัติธรรม และสายสามัญทุกระดับ

(2) เพิ่มเติมความรู้ด้านสื่อและเทคโนโลยีสารสนเทศแก่บุคลากรที่ทำหน้าที่เผยแพร่ คุณธรรม จริยธรรม เพื่อให้สามารถประยุกต์ใช้เครื่องมือดังกล่าวกับแต่ละกลุ่มเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 พัฒนาความรู้ ความเข้าใจในหลักจริยธรรมและหลักศาสนาต่อนักเรียน นักศึกษา และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้

(1) ปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนเกี่ยวกับความรู้ด้านศาสนาและจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษาแต่ละระดับ

(2) เสริมสร้างความร่วมมือระหว่างครอบครัว ชุมชน สถานศึกษา องค์กรศาสนา ฯลฯ ในการพัฒนาจิตใจนักเรียน นักศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ฯ ล ฯ

แนวทางการพัฒนาจริยธรรม

ลักษณะสำคัญของการแนะแนวทางด้านจริยธรรม มีอยู่หลายประการดังนี้

1. **เกี่ยวข้องกับจริยธรรมที่หลากหลาย** แนวทางการพัฒนาจริยธรรมที่สำคัญประการแรกคือ ต้องทำให้เยาวชนรู้ว่ามีความหลากหลายของจริยธรรมในสังคมมนุษย์ ซึ่งมิใช่เป็นเพียงความแตกต่างทางจริยธรรมระหว่างสังคมเท่านั้น แม้แต่ในสังคมของเขาเองก็มีความหลากหลายทางจริยธรรมอยู่ด้วย โดยผู้ใหญ่จะต้องทำให้เยาวชนรู้ว่า พฤติกรรมหลาย ๆ อย่างนั้นสามารถใช้ได้ดีกับคนหลาย ๆ ประเภท จึงควรมีการเปิดโอกาสให้เยาวชนได้ทดลองระบบค่านิยมหลาย ๆ ระบบ ซึ่งในการแนะแนวทางแก่เยาวชนนั้น ผู้ใหญ่จะต้องไม่มองว่าเขา

กำลังเปิดโอกาสให้เยาวชนเล่นของเล่นชิ้นใหม่เท่านั้น แต่ต้องสร้างให้เยาวชนเกิดความรู้สึก
รับผิดชอบในการเรียนรู้ของตน โดยให้เขาเกิดความรู้สึกรับผิดชอบด้วยตนเอง และควรเปิดโอกาสให้
เยาวชนได้แสดงปฏิกิริยาตอบโต้ ค่านิยม จริยธรรม ในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ด้วยความรู้สึกที่เสรี

เหตุผลของการทำให้เยาวชนได้สัมผัสกับความหลากหลายทางจริยธรรม คือ การ
เติบโตในช่วงที่เป็นเยาวชนจะทำให้เขาได้เผชิญกับสิ่งใหม่ ๆ ในชีวิต เช่น การดื่มสุรา การสูบบุหรี่
ความสัมพันธ์ทางเพศ การขับรถ ฯลฯ ซึ่งบางคนไม่ได้รับการเตรียมตัวมาก่อนจากทางครอบครัว
แต่สังคมก็คาดหวังให้เขาต้องเลือกรับหรือไม่รับสิ่งยั่วยุเหล่านี้ โดยอาจจะไม่มีผู้ใหญ่คอยชี้แนะ
ดูแลและเมื่อเขาเลือกค่านิยมใดแล้ว เขาจะต้องยอมรับผลติดตามมาจากการเลือกของตน ดังนั้น
การอบรมจริยธรรมจากครอบครัว พ่อแม่จึงไม่ควรให้ค่านิยมแนวใดแนวหนึ่งเพียงทางเดียว แต่
ควรจะได้มีการกล่าวถึงหรือเริ่มแนะนำให้ลูกรู้จักค่านิยมอื่น ๆ ในสังคมด้วย แม้ว่าพ่อแม่จะไม่
คอยเห็นด้วย หรือไม่ยอมรับค่านิยมนั้น เพราะพ่อแม่ไม่สามารถปกป้องลูกไม่ให้พบกับค่านิยมที่
ตนไม่ชอบได้ ดังนั้นจึงต้องแนะแนวทางเพื่อเป็นการเตรียมการล่วงหน้าเมื่อลูกต้องไปเผชิญกับ
ค่านิยมนั้น ซึ่งอาจจะเป็นในโรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ

การเปิดโอกาสให้เยาวชนได้สัมผัสกับจริยธรรมหลายระบบ จึงเป็นผลดีต่อเยาวชน
ดังที่นักปราชญ์ท่านหนึ่งกล่าวว่า “คนเราไม่ควรจะคบหากันโดยลำพังสองต่อสอง เพราะมนุษย์
เอาอย่างความชั่วกันได้เร็วกว่าความดี” โดยเฉพาะเยาวชนซึ่งอยู่ในวัยที่ชอบการทำทนาย ก่อปร
กับสังคมปัจจุบันเป็นสังคมที่มีสิ่งแวดล้อมที่ยั่วยุมากกว่าสังคมสมัยก่อน เยาวชนที่ไม่เคยได้
สัมผัสทางเลือกทางจริยธรรมหลาย ๆ รูปแบบ จึงอาจกระทำผิดได้ง่าย

2. เหมาะกับธรรมชาติของวัยและระดับสติปัญญา เมื่อเยาวชนเป็นเด็กเขาจะ
ถูกจำกัดให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่พ่อแม่เป็นผู้กำหนดขอบเขตให้ แต่เมื่อเขาเข้าสู่วัยรุ่น เยาวชนจะ
ได้พบกับสิ่งใหม่ ๆ ที่อยู่เกินขอบเขตที่พ่อแม่เคยกำหนด ตลอดจนมีระดับสติปัญญาสูงขึ้น ได้รับ
สิทธิบางอย่างมากขึ้น ทำให้เยาวชนเกิดความรู้สึกตื่นตาตื่นใจ และสนใจกับสิ่งแวดล้อมที่เปรียบ
เสมือนเป็นโลกใหม่ของตนเอง วัยของเยาวชนจึงเป็นวัยของการทดลอง การอยากรู้อยากเห็นที่
มากขึ้น ๆ อย่างไม่มีขอบเขต และกล้าตัดสินใจกระทำอย่างฉับไวโดยได้พิจารณาอย่างรอบคอบ
บ้างไม่รอบคอบบ้าง ในขณะที่เดียวกันสังคมก็มักจะจัดให้เยาวชนเป็นกลุ่มคนกลุ่มหนึ่งของสังคม
ที่ไม่เหมือนคนกลุ่มอื่น ๆ และไม่สามารถนับรวมหรือผสมกลมกลืนกับกลุ่มอื่นได้ เยาวชนจึงมี

ธรรมชาติของการถูกแยกออกจากสังคมและถูกมองว่าเป็น “พวกอื่น” ไม่ว่าผู้มองจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตาม ในขณะที่เยาวชนก็มีความต้องการที่จะมีชีวิตอยู่ในสังคมอย่างที่มี “ความหมาย” และความสำคัญต่อสังคม

การแนะแนวทางในด้านจริยธรรมของเยาวชน จึงต้องผสมผสานช่องว่างระหว่างกลุ่มอายุ ผู้ใหญ่จะต้องเปิดใจของตนเอง ยอมรับเยาวชนเข้าเป็นส่วนหนึ่งของตน เพื่อให้เยาวชนเกิดความรู้สึกว่า เขามีได้ถูกแบ่งแยกหรือถูกกีดกันออกไปจากสังคม แต่เขาเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เช่นเดียวกับบุคคลที่เขากำลังจะรับการแนะนำ และถ้าผู้ใหญ่สามารถทำให้เยาวชนรู้สึกว่าเขาได้รับ ความชื่นชมแล้ว จะทำให้เยาวชนมีความหวัง และเห็นว่าชีวิตของเขามีอนาคต ซึ่งจะทำให้เกิด ความพร้อมที่จะรับการแนะนำจากผู้ใหญ่ และปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อม

ขณะเดียวกันเมื่อเยาวชนได้ทดลองเผชิญสิ่งใหม่ ๆ ในชีวิต เช่น สุนัขหรือ ขับรถด้วยความเร็ว ฯลฯ ผู้ใหญ่ก็ควรจะให้เขาได้ทดลองภายใต้เงื่อนไขของเหตุผลและขอบเขตของการทดลอง เช่น จัดการแข่งขันรถเร็วสำหรับเยาวชนในสนามแข่งรถ แทนการปล่อยให้เยาวชนแสดงพฤติกรรมนั้นบนถนนหลวง เพราะเมื่อเยาวชนได้ทดลอง และได้รู้ได้สัมผัสในสิ่งที่อยาก “ลอง” แล้ว เขาก็จะคลายความสนใจในเรื่องนั้นและเบนความสนใจไปสู่เรื่องอื่น การทดลองของเยาวชนจึงไม่มีขอบเขตจำกัด และเกือบไม่มีคำว่า “เหนื่อย” กับการลอง ปัญหาในประเด็นนี้ จึงอยู่ที่ว่า ผู้ใหญ่จะสามารถคาดการณ์ได้หรือไม่ว่าเยาวชนจะทดลองอะไรเป็นสิ่งต่อไปนี้ เพื่อจะได้เตรียมเหตุผลและการแนะแนวทางจริยธรรมให้แก่เด็กล่วงหน้า ดังนั้นสำหรับโลกปัจจุบัน เราเริ่มไม่แน่ใจว่า ผู้ใหญ่นำเยาวชนหรือเยาวชนนำผู้ใหญ่ เช่น เมื่อเยาวชนเบนความสนใจจากการเดินดิสโก้ ไปสู่การเล่นสเกตนั้น ผู้ใหญ่ไม่สามารถคาดการณ์ได้เลยว่า เมื่อเยาวชนเบื่อสเกตแล้วจะหันความสนใจไปทำทากับสิ่งใดต่อไป ซึ่งสิ่งที่เยาวชนให้ความสนใจนั้นจะเกิดปัญหาทางจริยธรรมไม่เหมือนกัน เช่น ในขณะที่การเดินดิสโก้ทำให้เกิดปัญหาการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ และปัญหาเรื่องเพศนั้น การเล่นสเกตจะมีปัญหาการหนีเรียนและการทะเลาะวิวาท ตลอดจนอุบัติเหตุทางร่างกายเป็นสำคัญ เหตุผลทางจริยธรรมที่ผู้ใหญ่จะแนะแนวทางให้กับเยาวชนจึงต้องมีความเหมาะสมทั้งในแง่ธรรมชาติของวัย สติปัญญา ระดับพัฒนาการ ตลอดจนสภาพแวดล้อมในสังคมโดยไม่เร่งรัด และบีบให้เยาวชนมีวุฒิภาวะทางจริยธรรมเร็วเกินไป ซึ่งจะเป็นการทำลายและทำให้เราผิดหวังในตัวเยาวชนมากกว่าความสำเร็จ

3. **มีความต่อเนื่อง** ความต่อเนื่องในการแนะแนวทางด้านจริยธรรมแก่เยาวชนนั้น พิจารณาได้ทั้งแนวดิ่งและแนวนอน **แนวนอน**คือมีความต่อเนื่องระหว่างสถาบันที่ให้การแนะนำอบรมจริยธรรมที่ปลูกฝังจากทางครอบครัว โรงเรียน กลุ่มเพื่อน กลุ่มอาชีพ ซึ่งควรจะมีความสัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นความจริงที่ว่า ครอบครัวอาจไม่สามารถแนะแนวจริยธรรมสำหรับเยาวชนเมื่ออยู่ในกลุ่มอาชีพได้ดีเท่าบุคคลในกลุ่มอาชีพ แต่การแนะแนวทางอย่างกว้าง ๆ ด้วยหลักการใหญ่ ๆ แต่รอบด้านก็จะสามารถช่วยเยาวชนในการพัฒนาจริยธรรมของตนเองไม่ให้สะดุดหรือขาดตอนได้ ในขณะที่เดียวกันการแนะแนวทางจากกลุ่มอาชีพ ก็ควรจะได้เปิดประเด็นให้กว้างพอที่จะครอบคลุมไปถึงสิ่งที่ครอบครัว โรงเรียน หรือกลุ่มเพื่อน ได้พัฒนาไว้แล้วในตัวเยาวชน และหากมีความขัดแย้งทางจริยธรรมระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ในแนวนอนแล้ว ควรจะได้มีการเสนอความขัดแย้งทางจริยธรรมในเชิงเหตุผล เพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนได้พิจารณา เช่น พ่อแม่ อาจจะไม่เคยลงโทษลูกด้วยการตีเลย แต่เมื่อเด็กเข้าเรียนหนังสือ ครูทางโรงเรียนใช้การลงโทษด้วยการตี เช่นนี้พ่อแม่และครูควรจะได้ปรึกษากันและหาทางแก้ไขร่วมกัน เพื่อให้เด็กยอมรับทั้งการลงโทษที่บ้านและการลงโทษทางโรงเรียน

ความต่อเนื่องในแนวนอนอีกประเด็นหนึ่ง คือ ความต่อเนื่องระหว่างความรู้ทางจริยธรรมกับการปฏิบัติทางจริยธรรมของเยาวชน ซึ่งควรจะต้องมีความสัมพันธ์กัน และควรจะได้รับการพัฒนาไปจนถึงสูงสุด คือ การมีพฤติกรรมทางจริยธรรมอย่างสม่ำเสมอด้วยการยอมรับพฤติกรรมของตนเอง

ความต่อเนื่องในแนวดิ่ง คือ การแนะแนวทางจริยธรรมควรจะได้กระทำตั้งแต่เยาว์วัยจนถึงขั้นเป็นผู้ใหญ่ หรือแนะแนวทางต่อไปจนกว่าบุคคลนั้นจะเกิดวุฒิภาวะทางจริยธรรม ซึ่งบางคนอาจจะมีวุฒิภาวะทางจริยธรรมได้ในวัยเยาวชน บางคนจะมีวุฒิภาวะทางจริยธรรมในวัยผู้ใหญ่ และบางคนอาจจะมีวุฒิภาวะทางจริยธรรมต่อเมื่อถึงวัยชรา

4. **เกี่ยวข้องกับชีวิตจริง** สถานการณ์ที่ผู้ใหญ่จะเลือกมาแนะแนวทางแก่เยาวชนนั้นควรจะเป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตจริงในสังคมที่เยาวชนต้องเผชิญทั้งในปัจจุบันและอนาคต แม้แต่การแนะแนวทางแก่เยาวชนในระดับอุดมศึกษาก็ตาม เพราะแม้ว่านักศึกษาในระดับอุดมศึกษาจะมีความสามารถทางสมองพอที่จะพยายามเข้าใจในเรื่องทางจริยธรรมที่ซับซ้อนได้ก็ตาม แต่เขายังไม่มีโอกาสที่จะเข้าไปรับผิดชอบสังคมในสภาพการณ์จริง ๆ แม้นักศึกษา

บางคนจะมีโอกาสเข้าไปฝึกหัดงานเป็นผู้ช่วยบุคคลในกลุ่มอาชีพชั่วคราวระยะหนึ่งก็ตาม พวกเขาก็ไม่พร้อมที่จะเข้าไปรับผิดชอบสังคมอย่างมากๆ โดยตรง ช่วงเวลาของการเป็นเยาวชนหรือนักศึกษา จึงเปรียบเสมือนเป็นช่วงของการ “พักรบ” เพื่อสังเกต ศึกษา และพิจารณาว่าใคร ทำอะไร อย่างไร ในทางจริยธรรมก่อนที่จะเขาจะตัดสินใจเลือกรับจริยธรรมใดเป็นของตนเอง ฯลฯ

5. ต้องมีการวางแผนล่วงหน้า การวางแผนล่วงหน้าเพื่อการแนะแนวทางจริยธรรมนั้น มีสิ่งควรคำนึง 3 ประการคือ

ประการหนึ่ง การเลือกวิธีการแนะแนว แม้ว่าจะเป็นความเห็นพ้องกันว่า การแนะแนวที่ดีจำเป็นต้องมีการวางแผนล่วงหน้าก็ตาม ปัญหาสำคัญคือเราจะใช้วิธีการอย่างไรในการแนะแนวทางจริยธรรม ซึ่งมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับพฤติกรรม การกระทำถูกหรือกระทำผิด ถ้าเยาวชนกระทำผิดเราจะทำอย่างไร แนวทางปฏิบัติใหญ่ ๆ จึงแบ่งเป็น 2 แนวทางคือ การลงโทษ เมื่อเยาวชนกระทำผิดเกณฑ์จริยธรรมของสังคม หรือการป้องกันมิให้เยาวชนกระทำผิด แม้ว่า การลงโทษจะเป็นวิธีหนึ่งในการทำให้เยาวชนเกิดการเรียนรู้ และปรับพฤติกรรมไม่กระทำผิดอีกก็ตาม แต่แนวโน้มของสังคมปัจจุบันควรใช้วิธีการป้องกันมิให้เยาวชนกระทำผิด ด้วยการสอน โดยใช้เหตุผลมากกว่าการลงโทษ ซึ่งจะเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยในสังคม หากผู้แนะแนวเลือกใช้แนวทางนี้ วิธีการสำคัญคือการกระตุ้นให้เยาวชนตั้งคำถามกับปทัสถานที่ไม่สนองต่อเป้าหมายของชีวิต เช่น การดื่มสุราไม่ใช่อะไร ผลเสียหายของการแต่งกายตามสมัยมีอะไรบ้าง เป็นต้น

ประการที่สอง กำหนดรูปแบบของการวางแผนซึ่งอาจจะเป็นการวางแผนล่วงหน้า หรือการวางแผนเฉพาะสถานการณ์หนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นแต่ครั้ง

ประการที่สาม ศึกษาแนวทางการพัฒนาจริยธรรม การพัฒนาจริยธรรมให้แก่เยาวชนสามารถใช้ทฤษฎีและวิธีการได้หลายวิธี เช่น การปรับพฤติกรรม การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

(สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532 : 348 - 351)

อุปสรรคของการพัฒนาจริยธรรม

จากแนวทางการพัฒนาจริยธรรมข้างต้นจะเห็นว่า มีสิ่งซึ่งเป็นอุปสรรคในการพัฒนาจริยธรรม ซึ่งถือได้ว่าเป็นอุปสรรคสำคัญ คือ

1. **การใช้อำนาจเด็ดขาด** การใช้อำนาจบังคับเด็กจะทำให้เด็กมีจริยธรรมที่เกิดจากเข็ดขู่ ซึ่งเป็นจริยธรรมของทาสมากกว่าจริยธรรมของผู้ที่ต้องปกครองตนเองในระบบการเมืองปัจจุบัน เพราะเป็นการบังคับให้เด็กเชื่อมากกว่าการยอมรับ เหมือนกับเป็นการบังคับให้กลัวกฎหมายมากกว่าจะสนใจอะไรที่ไม่ควรกระทำ นอกจากนั้นอำนาจมักจะเกิดขึ้นคู่กับการลงโทษ ซึ่งการลงโทษจะเป็นตัวปิดกั้นไม่让孩子กล้าอภิปรายซักถามเพื่อทำให้เกิดเหตุผลที่ยอมรับด้วยตนเอง

2. **การควบคุมทางกาย** นอกจากการใช้อำนาจแล้ว บางครั้งผู้ใหญ่จะบังคับให้เด็กกระทำหรืองดกระทำโดยใช้เงื่อนไขการบังคับทางกายเป็นเครื่องมือในการขู่บังคับ เช่น เมื่อเด็กทำตามจริยธรรมที่ผู้ใหญ่สอนก็จะได้รับรางวัล แต่ถ้าไม่ทำตามก็จะถูกลงโทษ ดังนั้น การรับจริยธรรมของเด็กจึงเป็นการรับจริยธรรมที่ผู้ใหญ่ขยิบยื่นให้เพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษ ซึ่งเด็กอาจจะยอมรับจริยธรรมนั้นเฉพาะเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้ใหญ่เท่านั้น การใช้มาตรการการควบคุมทางกายจึงเป็นการฝึกเด็กให้มีลักษณะนิสัยหลอกลวงมากกว่าการถือความซื่อสัตย์

3. **การอบรมโดยตรง (indoctrinate)** เป็นการขัดเยียดความเชื่อ ค่านิยมที่ผู้ใหญ่ยึดถือให้กับเด็กโดยไม่มีการใช้หลักเหตุผล วิธีการสอนโดยตรงให้ผู้รับคำสอนเชื่อตามผู้ให้ นั่นอาจเป็นวิธีการหนึ่งในการสอนทางศาสนา ดังนั้น จริยธรรมที่ผูกไว้กับศาสนา จึงอาจถูกต่อต้านหรือถูกตั้งข้อกังขาได้ในสังคมปัจจุบัน ซึ่งเป็นสังคมของการใช้เหตุผล

(สุโขทัยธรรมมาธิราช, 2532 : 11)

โดยสรุป ครูผู้สอนเด็กพิเศษควรศึกษาลักษณะ และประยุกต์กิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับความบกพร่องของเด็ก เหมาะกับระดับชั้นและรายวิชา ใช้สื่อที่น่าสนใจ ศึกษปฏิบัติ เสริมแรง ติดตามแก้ไขข้อบกพร่อง เพื่อเสริมสร้างความเป็นคนดีควบคู่กับการเรียนรู้วิชาการให้แก่เด็กพิเศษ